

ב"ה

**אין ליכט
פון תורה**

מקראות גדולות - תרי עשר

יואל

עם ח"י פירושים

בלשון הקודש

עם פירוש עברי טייטש

865

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשס"א לפ"ק

**הַגִּזְם אֶבֶל הָאָרֶץ וַיִּתֵּר הָאָרֶץ אֶבֶל
 הַיֶּלֶק וַיִּתֵּר הַיֶּלֶק אֶבֶל הַחֲסִיל׃ הַקִּיצוּ
 שְׂכוּרִים וּבְכוּוְהִילְלוּ כְּלִשְׁתֵּי יָיִן עַל־
 עֲסִים כִּי נִכְרַת מִפִּיכֶם׃ וּפִי־גוֹי עַל־הָ
 עַל־אֲרָצִי עָצוּם וְאִין מִסְפֵּר שְׁנָיו שְׁנֵי
 אֲרִיָּה וּמִתְלַעֲזוֹת לָבִיא לֹו׃ יִשָּׁם גַּפְנֵי**

נחלא אכל גובא ומומר
 גובא אכל פרחא ומומר
 פרחא אכל שמוטא׃
 ח הארצו ניוא ובכו
 ואיללו פל שתי הכור
 על חמר מרת ארי
 אהבנע מן פוכון׃
 י ארי עקבא פליק על
 ארעי חקוף ולית כנין
 שנתיה שני ארוא ונכוהי
 קבר ארין׃ י שני פתי
 גופני עקי קצרו

רשי

נבואי הם ומתנבא עליהם שיבואו ונבואו בזכות הימים. וכלו
 כל פרי העץ וירק הסדה: (ה) עפים. יין טוב: (ו) גוי
 עלה על ארצי. הנבואי הזה כינהו כנבא גוים׃
 ומתלעזות. הן השניים הנסין שלועס בהן: (ו) לקצפה.

אבן עזרא

והמ"ס כמו הנס ריקס וילק שילוק בלשון תרגם כורת.
 והסיל כמו והכלנו: (ה) הקיצו. מוטל עומד ולא יתלא זה
 הטעם יואל: עבים. מנורת ועסותה רשעים זו וירכוזה
 ברגל: (ו) שם. דבר הנגזר להיות ידבר בלשון עבר׃

מזרח

גובא אכל פרחא כותר פרחא אכל שמוטא׃ (ה) הקיצו שכורים.
 וילקה כי לא המבוא יין כי הארבה יאכל הענבים׃ עפים. היין נקרא עפים. וכן כל שישק שיצא על ידי כריחה ודרכה בן
 ועסותה את רשעים ויונתן הרגם עסיס חמר כרת׃ (ו) כי גוי. כל קבוצת יין לו שנים כשני האריות׃ ובתלעות לבוא את חמר
 על הנמלים עם לא עז ועל השפנים עם לא עצום׃ שניו שני אריות. כאלו יש לו שנים כשני האריות׃ ובתלעות לבוא את חמר
 הם השנים הנסות והלביא גדול מן האריות. ויונתן תרגם שינויה שני אריות וניכוחו כבר אריות והנה אמר ובני לבוא שיפודו
 נראה כי לא יקרא הקצן לבאי׃ (ו) שם נבא לשמה. עבר במקום עתיד או פירש יאמר וישב הארין כבואו שם גפני לשמה.

מזרח

כנסו וילן אלל כה הארכה ואלו: (ה) הקיצו שכורים. אהם
 סרגילין בלא התמוכין מן השנים וככו׃ על עפים. בפתור העסים
 אשר נכרת מעיסים כי הפרכים אלל הכנסים ומעלה לא המלאו כיון׃
 (ו) כי גוי. על הארכה יאמר כל שאלה וכן שנים עם לא עלים
 (משלי ל): שניו שני אריות. אמר דרך גוזמה וכנסים והוא ענין
 מיליה: (ז) שם גפני. ארל הכנסים ועשאה שמתה והתארים עם

פירוש

אכל הארבה וגר אונן עם איז איבער גיבליבין פון
 דעם היישעריק גזם ווס ער האט גיט אוף גיגעסין
 הט אוף גיגעסין דער היישעריק ווס הייט ארבה
 אונן ווס איז איבער גיבליגען פון דעם היישעריק
 ארבה הט אוף גיגעסין דער היישעריק ווס הייט
 ילק אונן וואס עם איז איבער גיבליגען פון דעם
 היישעריק ילק הט אוף גיגעסין דר היישעריק ווס
 הייט חסיד דס די פיר ערלייא היישעריקן וועלן
 קוקן אונן וועלן אוף עסן, אלז פירות פון די גייקער
 אונן אלע גראזין פון דעם פלעד: (וה) דס זאגט ער
 נייטער הקיצו שגורים וכו' דער וועקט איה איהר
 שכורים פון אייער שלאף אונן נייטם אונן קלאגם
 אלע טיין גינגקער על עסיס פינכרת כפיכס אוף דעם
 יסיין נייין ווס איז פר שנינון גוארן פון אייער כול׃
 (ו) כי גוי עלה על ארצי דען איין פאלק איז אוף גינגאגן
 אויף מיין לאנד גזים׃ איין כפאר איין שטארק פאלק
 אונן עם האט גיין צאל גיט דאס מיניט ער דעם
 ציין פון איין לייב ומתלעזת לבאי זו אונן כאק צייקער

מזרח

דבר אל האשה אשר חרה את בנה לאמר קומי ולכי את וביתך
 וגורי באשר הנורו כי חרה ה' לרביב וגם בא אל הארץ שבע
 שנים. ובציונו בהלכות גדולות שאלו ג נביאים נתבאר פסוק
 אחד כופי בשאש. יואל. גוים. חבקוק: החסיל. ובחמר
 וכלה שאינו משאיר כלום: (ו) כי גוי עלה על ארצי. אסיפת

רד"ק

בשנה השנייה כי לא באו ד' המינים בשנה אחת אלא זה אחר
 זה בד' שנים. וכן אמר ושלפתי לכם את השנים אשר אכל
 הארבה וגו'. ויש אומרים כי נקרא גום על שם שזוהו את
 התבואה. וארבה לפי שהוא הרב שבמינים. וילק לפי שהוא
 לוקק ולוחץ את העשב. וחסיל לפי שהוא כורת את הכל מן
 יחסלנו הארבה. והרגם יונתן כומר וחסל אכל גובא כומר
 אוחס הרגילים להשתכר ביין עתה הקיצו שיטתם וככו ויטם
 וכן כל שישק שיצא על ידי כריחה ודרכה בן
 עתה הארבה. היין נקרא עפים. וכן כל שישק שיצא על ידי כריחה ודרכה בן
 עתה הארבה. היין נקרא עפים. וכן כל שישק שיצא על ידי כריחה ודרכה בן
 עתה הארבה. היין נקרא עפים. וכן כל שישק שיצא על ידי כריחה ודרכה בן
 עתה הארבה. היין נקרא עפים. וכן כל שישק שיצא על ידי כריחה ודרכה בן

מזרח

מלשין נותר: הנום. הארבה. הילק. החסיל. כולם שמות
 מיני חגבים: (ה) הקיצו. ענין הפסוק מן כשנים: והדלילו.
 מלשין ילנה: עפים: (ו) יקרא היין וכן ונכנסים וכוון
 (שעש מיט): (ז) גזים: חוק ככה: ובתלעות. סט

למאכה וקללה: חשה השפה. חקף קליפתו ועשו הפגמים לגנים

משלי

איבער גירעם ואיבער גיגעסין הקביה סיס זיין תפלה. צוא
 פארשטיין דאס פילה וואס דער ילקוט זאגט אויף וילא אז ער
 פלעגט קרייזלן די האר. אונן ער יואל דער ציילט אונן דער פסוק
 די פלעגט נאר פאקט וענין די צוויי פלעגים ציין אונן. אונן פיר
 וועלן דס פארשטיין על פי קשיל. אקביר האט געראם אכן יחיד
 אונן ער הם גינגאגן געקען אקלפד פאר אים צו זיך אין שטיב.
 איז גינגאגן צו אים אקלפד ווס ער איז אקלפד פון זיין געקען.
 ער איז אייביג גינגאגן אונן איז גינגאגן אקלפד. איז דאס
 צייט איז געקומען צום גביר נאך אקלפד. דער קלפד איז
 אקתאל גינגאגן אסתר אונן האט פארלאנגן זיין פארשטיין איז ער
 גינגאגן אקלפד. הם דער גביר געקומען צו זיך דעם אקלפד
 קלפד. הם קלפד גינגאגן דעם גביר עס איז דאך געקער צו
 געקען דעם גרשטין קלפד. ווייל דער גרשטער קלפד איז
 גינגאגן פון זיין ייגענד דעם קלפדן כאט אונן נאכט גיט ער
 זאגן מספר דין קינד אונן זעט אים געוואהנט ער זאל אויך
 לערנען מספר דין קינד אונן זעט אים געוואהנט ער זאל אויך
 גינגאגן אסתר ער אליין פלעגט אין זיין ייגענד נאר גיט לערנען
 וויא אזוי נעמט ער געוואהנט זיין קינד זאל לערנען. האט דער
 גביר גינגאגן אונן איך וועל געקען דעם קלפדן אונן ער

היישעריק שני שני איהי ניגע ציין ועקען אזו ווי די
 זו ווי צוא איין לעקפערט איז צו אים: (ז) שם גפני
 לשמה

לְשִׁמָּה וְתִאֲנִיתִי לְקַצְפָּה חֲשֹׁף חֲשֹׁפָה
וְהַשְׁלִיךְ הַלְבִּינו שְׂרִיגֵיהֶּ: ח אֱלֹי
כַּבְּתוּלָה חֲגֹרֶת שֶׁקְ עַל־בְּעַל נְעוּרֵיהֶּ:
מ הַכֶּרֶת מִנְחָה וְנֶסֶךְ מִבֵּית יְהוָה אֲבָלוֹ
הַכְּהֻנִּים מִשְׂרָתִי יְהוָה: י שְׂדֵד שְׂדֵה
אֲבָלָה אֲדָמָה פִּי שְׂדֵד דְּגֵן הוֹבִישׁ

מחר"י הרא

ארבה קרוי נוי: (ז) חשף חשפה חלבינו שריגיה, משהשף ירוק שבאינן חלבינו שריגיה. הם לבנים ויבשים קל מחרה: (ח) אילי, לשון יללה: על בעל נעורה, שאין לה תנחומין: (י) שדד שדה אבלה אדמה, זהו מן הכפלים שכתהיחן סתומים ובצידן ספורשים, כשהוא אומר שדד שדה רד"ק

וכן כי נוי עלת על ארצי שוכי: והאנתי לקצפה, כל הכנויים הם דברי יושב הארץ או הם דברי הנביא וכן תרגם יונתן שוי פרו גושני עמי לצדד ופי' לקצפה לזכר ולפארה והרגם יונתן למפחת נפש ויש פורשים לקצפה לקליפה וכן פורשים כקצף על פני המים ר"ל שיסור הארבה הקליפה שיואכלה: חשופ חשפה, הנוני לאננה גם לזמן וכן חלבינו שריגיה ופי' חשפה גדה אותה לומר שהסיר קליפתה וכן הרגם יונתן סוף קרף ורמא ופי' השליך הקליפה לארץ באכלו חליתו שבין הקליפה לעץ או פירש חשפה והשליך שאכל העגולים והסביר השליך לארץ והנה הוא מגולה: חלבינו, כי אחר שימוץ הארבה חליתו נשארו חשריגים יבשים ולבנים, חלבינו, פלג זכרד וכן בשלג ילבינו: (ח) אילי, אומר כנגד כנסת ישראל קונני על זאת הרעה ועשי אבל גדול כמו הכתולה שנשחת לבדור ומה בעדו נערה כי או היא רוב שמחתם זה כזה וכשמה מהאבלה אבל כבד והיא חגרת שם חחת עדיה וחליתה, אילי, פירוש קונני זהו גשמישו בו בפועל ובפעול כאחר חוגר ויאמר חגר, אפר הכרת לשון זכר ואמר מנחה שזיא לשון נקבה לשון זכר ונפל על הענין כלומר קרבן המנחה והתירוש ממה יביאו ונסך לבית המקדש והם אין להם הכרת, בנין השלך כי הארבת חבריה ואם פסק מהן הדגן והתירוש ממה יביאו ונסך לבית המקדש והם אין להם מה יאכלו ומה ישנה: אבלו הכהנים, שהיו אוכלים כשלהן ה' ואין: (י) שדד שדה אבלה, נשתחת ושפטה, כי אין בה שירות וכן אבל תירוש, הוביש תירוש, כמו ביש והוא פעל עימד וכן תרגם יונתן יוביש נופניא או יחיה כענין בשת ויאמר

מצודת ציון

פסטיים נסוחים כמו ומחלמות (אויב ל"ט): (ז) לקצפה, מ' קרף וכו' לנאסח: חשופ חשפה, קרף קליפסה וסוף מלשון מחשוף שלכן (כחלמית ל'): סכוא ענין גלוי כי בהקף הליתס העין נעשה עגולה: חלבינו, מלשון לבן: שריגיה, פסטיים, כמו ונסמן שפסטה כריגים (סס ט'): (ח) אילי, ענין קוים כי טע' קוים (חוקלל י"ט) מ"י ליליא: (י) שדד, ענין עושק: אבלה, ענין השחתה

משלי הכתבים

נועם ואנין פיון קינד מוסר, רע זמל לערענע אגאנצין מאן, וועם פיון קינד אים געפערן ונייל דו ביים ארעם פון דין יונקעד איג חייסם יום פון אפארקעניגען אוי ביי דיר גים יונען אפגעטער פארקעניגען וויא דער בית המדרש, ווען דו וואלסט אבער רייך גינען און וואלסט אפאדל געמאכען אפאציען און נאקסין און דוא וואלסט גינען וועלשליכע פארקעניגען וואקסן אויך גים גינעסין נאנצע סעג ביי דיא ומרא, אבער דער אנדערער פלמד וועם אים קענין ואנין מוסר, ער וועם אים ואנין איך בין אויך אפאדל רייך גינען און קאם גינען די וועלשליכע פערקעניגען זענען נאר גים רעך ער איך נאר איר אפאציען חתיה, וועם רע קענין ביים וויי חקפה דערקלערין פיון קינד מען זאל וויי פרום און מען זאל לערנען חתיה, איצט ווען חקפה קאם גינען אים שיקען אפאדל צו די יודין גר זאל גיי ואנין מוסר ווי זאלין אנעק

הזו ווייל דער היישערעיק קום אלץ און גינען און די פהנים וואם פדינען אין נאקסם הון: (י) שדד שדה אבלה אדמה פם אוי ברובם גינען דם פעלד און די ערד

רש"י

למפה נפש: חשופ חשפה והשליך, קלופ קליפות העין והשליכן עד חלבינו ומורות הנפן: (ח) אילי, קוים מתרגמינן ליליא: (ט) הכרת, כמו נכרת ה"ל הנקודה בחטף קמן עומדת במקום ט"ן כמו והית הסדה השלמה לך אפינ עזרא

לקצפה, כמו קף על פני מים שאין בו ממש: חשופ חשפה, שקלפה: חלבינו, פועל עומד כמו הקין: (ח) אילי, אמרו חללי לי, ויפת אמר כי האל"ף תחת ה"ל כמו חליליו ולא דיכור נכונה וחילו היה אומר יי האל"ף תחת יוד יללה: א הור נכון והכתיב אומר לחמה חללי או לנפסו ככתובה שמת בעל נעורה ימי שמתה: (ט) הכרת, כדרך כי מי מדה לא זרק עליו והטעם שיתמר לשכירים איך תהלאו אחס יין והנה הכרת מנחה ונסך סהוא חווב הניצור והזכיר מנחה בעבור כי שדד דגן סג הנסוך אלס לא ימלא מעטכ: (י) אבלה אוימה

יונתן תרגם ויטון המלך ויליא מלכא: תגורת שק, הוצעל (כן לובש ולבוש): (ט) הכרת מנחה, גזכך, אפר הכרת לשון זכר ואמר מנחה שזיא לשון נקבה לשון זכר ונפל על הענין כלומר קרבן המנחה והתירוש ממה יביאו ונסך לבית המקדש והם אין להם הכרת, בנין השלך כי הארבת חבריה ואם פסק מהן הדגן והתירוש ממה יביאו ונסך לבית המקדש והם אין להם מה יאכלו ומה ישנה: אבלו הכהנים, נשתחת ושפטה, כי אין בה שירות וכן אבל תירוש, הוביש תירוש, כמו ביש והוא פעל עימד וכן תרגם יונתן יוביש נופניא או יחיה כענין בשת ויאמר

מצודת דוד

כדרך אילין הנקף: (ח) אילי, עשי קוים כמו נחלה הנשאל לאים ומה שחוגרת שק ומקוננת על כהנאל הנשאל לו כנעמיהו כי הארבע קשרה ביות' סס כהנאל נשאל' בימי נעוריה כשהיה ערין נחולה: (ט) הכרת יגר, כי לא מלאו סולח למנחותיו ונאסכים כי הארבע אלל הכל: אבלו הכתבים, על כי אין מביא מנחה מוסכים: (י) שדד שדה, נעשק הסדה כי הארבע עשק חנולסה: הוביש, גמייכש פירוש ע"מ

לשפה ותאנתי לקצפה דער היישערעיק קום גימאן מיון נויין שטאק צו וויקס און מיון פייגין בוס המ ער גימאן צו מרענעקייט חשף חשפה והשליך חלבינו שריגיה ער קום אפ גשיילט די שאקל'ץ פון די גיימער און קום ווי אוועק גינארפן ביו עם איז נויים גינארין אירע צווייגן פון דעם נויין שטאק: (ח) אילי ככתולה חתיה שק קלאג דו פנסת ישראל אוו ווי איין יונג פרויא איז אן גינורט איין זאק און קלאגט אוף דעם מאן ווס ויא קום גיננן אין איר יונגט און ער איז גישטארקן: (ט) הכרת נכחה ונסך פבית ה' עם אויפר שנימין גינארין די מנחה אונרם גיסונג פון גאקס דרום אבלי הכהנים פסטייה ה' זענען מרענעג גינארין אבלה אדמה פם אוי ברובם גינען דם פעלד און די ערד

יואל א

תִּירוּשׁ אִמְלֵל יִצְחָר: יי הַבִּישׁוּ אֲפָרִים
 הַלִּילֹו כְּרָמִים עַל־חֹטָה וְעַל־שְׁעוֹרָה
 כִּי אֲבַךְ קִצִּיר שָׂדֵה: יי הַגַּפְּזוֹן הוֹבִישָׁה
 וְהַתְּאֵנָה אִמְלֵלָהּ רַמּוֹן גַּם־תִּכְרַם וְתִפּוּחַ
 כְּלֵי־עֵצִי הַשָּׂדֵה יִבְשׁוּ כִּי־הִבִּישׁ שִׁשׁוֹן
 מִן־בְּנֵי אָדָם: יי הַגְּרוֹ וּסְפָדוֹ הַכְּהָנִים
 הַלִּילֹו מִשְׁרָתִי מוֹפֵחַ בְּאוֹרֵינוּ בִּשְׂקִים
 מִשְׁרָתִי אֱלֹהֵי כִי נִמְנַע מִבֵּית אֱלֹהֵיכֶם

חֲרוּבַת אֶרְעָא אָבִי סָף
 עֲבֹרָא יִבְשׁוּ גּוֹפְנֵי
 גְּמָרוֹ זִמְיָא: יי בְּהִירוֹ
 אֲפָרָא אֱלִילֹו סְפָלְחִי
 כְּרָמָא עַל חֲסִין וְעַל
 סַעְרִין אָרִי סָף חֲצִד
 חֲקֵלָא: יי גּוֹפְנֵי יִבְשׁוּ
 וְהִינָא נְבָרוֹ רְבוּזִין
 אָף דְּקָלוֹן וְחֹזֵר כֵּל
 אִלְגֵי חֲקֵלָא יִבְשׁוּ אֲרִי
 פְּסָקָה סְרוּתָא מִגְּזֵי
 אָנְשָׁא: יי אֶסְרוּ וּסְפִידוּ
 כִּהֲבֵיָא אִילֵי־רֵו
 דְּמִשְׁמִשׁוֹן עַל מְדַבְּחָא
 עוֹלוֹ בִירוֹ גְּסָקָא
 דְּמִשְׁמִשׁוֹן קְדָם אֱלֵהֵי

רש"י

(איוב ה'): (יא) הובישו . הכלמו: אכרים . מנהיגו
 המחריסה: ער חטה ועל שעורה . מוסב על אכרים .
 ועל הכורמים אמר: (יב) הגפן הובישה והתאנה
 אבן עזרא

הטעם אכלו ויטעוה: (יג) הגפן הובישו . אכר תואר והל"ף
 שורש ואין כמסקלו: (יד) הגפן הובישה . דרך מעל וכן
 הוביש שקן: (טו) חגרו . שק והטעם אין לכם כמה תחמלו

חמה ושעורה וטעם כורמים על הגפן: (יז) הגפן הובישה .
 ויבש כלומר נפסק כי החבובות והשירות הם ששן בני אדם וכן תרגם ונתן ארי
 פסקא חרוותא או יתח ענין בשת על הרך משל: (יח) חגרו .

סין כ"ל לא ימלא עוד יין: (יט) הובישו אכרים . על כי פסדוכם
 בשדה הים לריק: כורמים . מושב עובדת הכרמים: על חמה וגו'
 על סעוד מסס וספוסה ומוסב על הובישה אכרים: כי אבד . כ"ל
 און מה לקאר: (כ) הובישה . כ"ל לא ימלא עוד: יבשו . כ"ל
 אין מה פרי: כי הוביש ששון . כ"ל על זה היה כהנא: כי צננו
 פסק ס' שמחה מני אלם ולכן חמרו כל אלה: (כג) חגרו . כ"ל

עָרַךְ אִיו מְרֻעֵרִיג גִּיּוּוֹאֲרִין כִּי שִׁדְרָדָן דְּנֹו גִּוּוֹ וְאֹרָמִים עִם
 אִיו גִּיּוּרְקָמִת גִּיּוּוֹאֲרִין דָּם קֶאֱרֹן אֹנֵן דְּרִי וִוִין אִיו פֶּאֶר
 דְּאָרְמִת גִּיּוּוֹאֲרִין אֹנֵן דְּרִי בְּמִילָא אִיו פֶּר שְׂמִינִין גִּיּוּוֹאֲרִין:
 (יא) הובישו אכרים וי ענען פר שעמט גיווארין דיא
 אקער ליימ הלילו כורמים קלאגט איר וויין גערמנר
 ליימ אונ ררום ונענען די אקער ליימ פאר שעמט
 גיווארען על חש ועל שערה איבער דער וויין אונ
 גערשמיין כי אבך קציר שדה ניירל עם איו פאר לארין
 גיווארין דר שניט פון דעם פעלר קמילא איו ויער
 מידיקייט גיוען אום ויקט: (יב) אונ ררום קלאגט
 איר וויין געמנער ליימ ווארומ הגפן הובישה והתאנה
 אמללה דר וויין שמאק איר פר דארט גיווארין אונ דר
 פייגן בום איו פר שניטין גיווארין פלוכר ער האט
 און גיהערט צוא מאכן וואקסן פירות רכז גם הפר

תפית דר מיל גרום בום אונ און דער מיימיל בום אונ
 פר דארט גיווארין כי הוביש ששון מן בני אדם דען עם
 פבייד פון מענטשין: (יג) חגרו וספידו חרמים גורם אייה אין זעק אונ קלאגט איר בלהים תמיוו פשרתי
 סובח קלאגט איהר בדניער פון דעם מופת באי לנו בשקים פשרתי אלהי קרמט אונ געכמיגט איבער אין זעק

מדר"י קרא

איני יודע כמה שורד . כישוא אומר אבלה אדמה איני יודע
 כמה אבלה הרי פתרונו בפרין . מה שאמרתו שורד שדה
 כי שורד דין . ומה שאמרתו אבלה אדמה פתרונו בפני
 שהביישת תהיש: (יא) אכרים . גנשי שורים: כורמים . נושעי
 רד"ק

זה ע"מ כאלו יש לו בשת כשנפסק: אוכלל . ענין כריחה
 וזכר דגן תירוש ויצהר כי אלה הן הם רוב חיי האדם:
 (על חובישו . צווי וכן הלילו ואכר הוביש כי ראוי לכם
 שתבישו כי משכיכם ופחכם בשדה הוא לריק: אכרים .
 עיבדי השוח: כורמים . עיבדי הכרמים . וטעם אכרים על
 יבשה וכן תרגם ונתן יביש נופמי או הוא ענין בשת כמו
 כי החבובות והשירות הם ששן בני אדם וכן תרגם ונתן ארי
 ר"ל חגרו שק ופירש אחר כך לנו בשקים ופי' באר בית ה' ושם
 מצודת ציון

כמו אכל קיבוש (ישעי' כ"ד): חוביש . מלשון יבשות . תירוש .
 יין: אבלל . ענין כריחה כמו כי אמלל אני (מסל'ו'): יצחר .
 כען: (י"ה) חובישו . מלשון נוסס: אכרים . כן יקראו טובל' אדמ'
 כמו ויקראו אכר אל אכל (עמוס ה'): (י"ב) חובישה . מלי יבשות:

הנהו סקיס וקלד עזכר הענין: כי נבנע . על כי סאכסא אכל סכל:

משלי חכמים

ווארין די וועלשליכע פארגעניגונג אונ זאלן לערנן חזקה אונ
 סאקן נישט דו גיטק . יתן הקב"ה וואלט צו ויי ששקן אנביא
 האט דר איו גיטק פון ויין ויענוד אונ בית הפרדש גילערום
 חזקה . ער זאל זאגן מוסר צו די יודין . וואלשין די יודין זאגן
 צו אים וייל דו ווייסט גיט די וועלשליכע פארגעניגונג וויא ניש
 ויי זענן איו דיר גיטק צו זאגן מר זאלן ויי אנועק ווארין .
 אקער ווען דו וואלסט אויך פארקויפן די וועלשליכע פארגעניגונג
 ויי מיר . וואלסט אויך נישאקן וויא מיר סאקן . דריבער האט
 חקב"ה גיטק צו דעם נביא ויאל וואט דר איו פריער גיטק
 בן פהאל . וואט דר האט גילאקסן אונ ניקריווילט דיא האר
 וייגט וויא אבדוקה תייל ער האט אויך גיוואלשן חקבין דיא
 וועלשליכע פארגעניגונג . נאכדעם האט דר גיטקן די וועלשליכע
 פארגעניגונג זענן נאר גישט האט דר גיטקן תשובה ביז ער איז
 גיווארין אויך פרום אז כייס ויין תפלה האט ער איבער גיבעטן
 צו חקב"ה . ער וועט קענן זאגן דיא וידין מוסר ויי זאלן אויך
 סאקן תשובה וויא ער האט גיטקן:

עפיל בום אונ אלע ביימער פון דעם פעלר זענען
 איו פר דארט גיווארין פלוכר עם האט און גיהערט
 פשרתי פון מענטשין: (יג) חגרו וספידו חרמים גורם אייה אין זעק אונ קלאגט איר בלהים תמיוו פשרתי
 סובח קלאגט איהר בדניער פון דעם מופת באי לנו בשקים פשרתי אלהי קרמט אונ געכמיגט איבער אין זעק

מַנְתָּה וְנָסַךְ: יִדְ קַדְשׁוֹ-צִוּם קָרְאוּ
עֲצָרָה אֲסָפוּ וְקָנִים פֶּלַי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְזַעְקוּ אֶל־יְהוָה:
מִי אֲתָה לַיּוֹם כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה וְכִשְׁד
מִשְׁדֵּי יָבוֹא: מִי הֲלוֹא נֶגְדַ עֵינֵינוּ אֶכֶל
נִכְרַת מִבֵּית אֱלֹהֵינוּ שְׂמָחָה וְגִיל:
יִ עָבְשׁוּ פְרֻדוֹת תַּחַת מְגַרְפְּתֵיהֶם

ה"א עכשיו ופרדות 8

אבי אהרונע מביט
 מקדשא דאֶהֱבֹון
 קרבנין ונקבין: יד גורו
 תעני ערעו כנישא
 כנישו בבוא קל וקבו
 ארעא וְעוֹלוֹ קְבוֹת
 מקדשא וְיִ אֶהֱבֹון
 וצִוּוּ קָרָם יוֹ: מו יו
 קדם יומא אבי קריב
 יומא דעתיד קמיתו מן
 קדם יו וקבוא דמן
 קדם שבי יומי:
 מן הלא עוד דאֶהֱבֹון
 הון עבויא קף פסק
 מבית מקדשא דאֶהֱבֹון

נשמו

הקנא וביע: יו אתקמיא גרבי חמר תחות מנופהון צדיא אוצנא אהפנרו חקניא

קדשׁוֹ קרא
 כרבים: (יד) קדשו צום: תבחר צום: (טז) הלא נגד עינינו
 אוכל נכרת, ולא ימלא להצילו לפני היות רעות: (יו) עבשו
 פרודות, במר עשיו, מלישוו הלטמד שלא תתפשט, פרודות.
 עינינו. חטו וחויס: (יז) עבשו, העלו הלוהה ועפשו (בלעז מויס"ר) פרודות, ת"י גרבי חמר: מגרפותיהם. ת"י

אבן עזרא
 אליו להקריב עולות כי עולת התמיד הן לנס: (יד) קדשו.
 כמו הכינו: עצרה, שלא יעשה חרם מלאכה, ויפת
 חמר קהלת כמו עשרת בוגדים: אספו, אחס זקנים:
 כל יושבי, ארץ ישראל: בית ה', בהסכון מלת
 אל: (טו) אהה, מלת זו חומר בדרך פחד. ויפת
 חמר כי האלף נוסף: ובשוד, העטם מן ויכל
 להמלט משוד שיבוא מהכס והנגיד ז"ל חמר כי שוד
 תואר כמו עלי לבי דוי רק חמר כי הוי"ו תחת אות
 הכפל כמו דליו שוקם מפסח והעטם מתגבר ומחלה על
 כן חמר כי במקום הזה יחל שם הנכבד וככה כקול
 מים רבים כקול שדי וככה והיה שדי בדרך תקוף
 והעד וכשה תוטפת לך וכתיב וביט על עפר צנר ויפה
 חמר: (טז) הלא, נכרר, ירבת בעביר חמר נכרת שמה
 וגיל בעבור היין הממנה אלהים והאנוסים: (יז) עבשו.

מצודת דוד
 (יד) קדשו צום, הומוי יום לים ל"ל הכינוי נצבים להצטנות
 דיום קדוש: קראו עצרה, הכינוי והתחבר צבית ה': כל יושבי
 הארץ, ל"ל כל כל יושבי הארץ: בית ה', חל בית ה': (טז) אהה
 ליום, או על היום ההוא כי קרוב הוא לנפוש בו סומעיות מה:
 ובשוד, כמו בוא צודים יכל חל מלשון ל"ל הארצה הבה בדרבה'
 ועבוק כמו בני אדם צודים: (טז) הלא נגד עינינו, נכרת חט
 ומטה נומר נכרת ונפסק עיני ה' שמה וגיל ועל שמה סביב
 פרדות, כלי כין נחשפסו פסח מנוסומיין כי מהסכון היין לל

פירוש ע"מ
 יום ה' ה' דעם עם איז נאהובת דר מאן פון פורעניות
 ווס וועט קומען פון גאטש משיד יביא אונ אזו ווי
 איין רויבונג פון רויבער וועט קומען פון דעם
 אלקעמטיגן גאט: (טז) הלא נגד עינינו אקן נכרת פס
 וואר אקעגן אונזערי אוגן ווערען דס עקן פר שנישן
 בלאר מיר ועהן עם צו בבית אלהינו שמה גיל אונ
 פון אונזער גאטס הונוועט פר שניידן פרידי אונ
 דוקמקייט: (יז) עבשו פרדות פחת כנרפתייהם ויבא
 זענען פאר שיקועלס גיווארן די פאסער פון וויין

יוארא

נִשְׁמָו אֲצֻרוֹת נְהָרְסוּ מִמְּגוֹרוֹת פִּי
 הַבֵּישׁ דָּגָן: יִי מַה נִּאֲנַחַה בְּהַמָּה נִבְכוּ
 עֲדָרֵי בָקָר פִּי אִין מַרְעָה לְהֵם גַּם עֲדָרֵי
 הַצֵּאן נִאֲשָׁמוּ: יִי אֵלֶיךָ יְהוָה אֶקְרָא
 פִּי־אֵשׁ אֶכְלֶה נְאוֹת מִדְּבַר וְלִהְבֶּה
 לְהַטָּה פִּלְעֵצֵי הַשָּׂדֶה: יִי גַם בְּהֵמֹת

אָרִי סָף עֲבוּרָא :
 יִי לְחָרָא מְהֵאֲרֵבָא
 בְּעֵירָא מְהֵעֲרַבְלִין
 בְּקֶרֶן דְּהוֹרִין אָבִי לִית
 לְעֵא לְהוֹן אַף עֲדָרֵי
 עֲנָא צִדְיָאָה: יִי בְּקֶרֶן
 יִי אָנָּא מְצַלִּי אָרִי קְרוֹם
 בְּקֶרֶן פִּאֲשָׂא אֶסְפֵּי דְרִית
 כִּדְבָרָא וְשִׁלְחוּבִירָא
 שִׁי צִאֲת פִּל אֵלֶינִי
 חֲקֵלָא: יִי אַף חֵינֹת קְרָא
 ה' א' מ' נ' ז' ט' י' כ' ל' ד' ה' ו' ח' ט' י' י"ב י"ג י"ד י"ה י"ו י"ז י"ח י"ט

מנהר"י קרא

ד'גו'ש בלע"ז: נהרסו המגורות, אסיפת תבואה בנותן: (י"ח) נבוכו עדרי בקר. כמו נבוכים הם בארץ. שהולכים לכאן ולכאן לבצואה רדא: (י"ט) אלך ה' אקרא. כשנבוכי רואה כך היה הקדוש ברוך הוא קורא על האש אכלת אדם: אכלת נאות מדבר. כעון מדבר שהרועים לנים בו: (כ) גם

רש"י

מגופתיכם כסוי הכנית: נשמו אוצרות. של יין ושל שמן: במגורות. מגורות של השון: (י"ח) נבוכו. נתפרבלו ונסגרו ותשו בעירים וזמזמות: נאשמו. נתקלקלו באשמהם: (י"ט) נאות מדבר. לשון מוס: (כ) תערוג.

אבן עזרא

אין לו הכר אמר רבי מרינוס התעטפו פרודות הס גרנרי החטה והשעורה הורועים שהם חתה מגרפתיהם והעטם העפר וככה יפרש או בלגורוף והאל"ף נוסף: נהרסו במגורות. מקומות הכורים לדגן כמו הלורות כמו על דגן תירוס ותיגורו והמלה זרה לתוספת שני ממי"ן: (י"ח) מה. נבוכו. כמו נבוכים כי השורק בא חתה חולם נכוכו ע"מ נכוכו ללנים פטעים: נאשמו. כמו חלשה שומרון: (י"ט) אלך. דכרי הנטיא כי יספר שהיתה שנת עליות וזהו חכלה לנאות כמו נות רועים. ורבי משה הכהן אמר כי העטם כמו על עמי השדה אקר שם לפרים הקינו ויפת אמר כאלו חכלה אש ונכון היה לולי כי יבשו הפיקים מיס: (כ) גם. דרך משל כי עמי השדה לועקים: גם בהמות. הערב. כל

רד"ק

הם נהריו הורע שהם חתה הארץ ואמר כי מארה אחיה תהיה כי הורע יהיה נשחת ומנושח חתה הארץ ולא יצמח ואשר יצמח יאכלנו הארבה או יתעששו גרנרי הורע מפני העשבים שלא ירדו עליהם כי גם תהיה צורה גדולה בשנים האלה: נהרפתיה: בשבול המ"ם והם חתיכות העפר וכן באבן או בארץ לרדת קצת הפסד שיש בו והנה הרגם אהם סיאונרבי חמתהרות כפרותות הרגם כנהרפתיהם ככו נבוכים חבית: נשמו אוצרות. אוצרות התבואה נשמו: בין דבר הכניס בהם והנה הם שכמיים נהרסו במגורות. בשרוקכפל הכניס במלות שנותה כי כמגורות כמו אוצרות וכן העוד ורע במגורה ופי' נהרסו כאלו נהרסות כי לא יבנינו בהם דבר או נהרסו כי אין חושש להם לחקנם ככנגד שנתה לשנה ונפולים ונשתחית והמ"ם הראשונה במלת במגורות נוספת גם כן פאיתיות אכתין ובאו שתי ראשיות נוספת בנאות במלה וכן חתלה ואולי כתב כי המ"ם הראשונה לשמוש כאלו היתה בתורק במגורות ופי' קצתם מתמגורות נהרסו ובכו פ"ם השמוש בפתח כי למבראשונה לא התקדשו אמר דרך כלל ואחר כך דרך פרט: נבוכו. ענין בלכול באדם גם עדרי הוצא. אמר גם כי עדרי הוצאן ויצאו פעמים מרעה יעשו הבקר ברוך: האל"ף בנשמו. האל"ף בנשמו ענין כשמיים כי אין מושב ויהיה: כי אש. באלו אש ולהבה עברה בהם כאשר עבר הארבה בהם: נאות מדבר. ארצות נאות והוא חלקן וי"ו באל"ף מן וי"ו. ויונהג הרגם דירת מדבר: והוא (כ) גם בחבית שדה. אפילו חיות השדה שיבצאו מרעה בהרים

מצודה דוד

בשחצו בזה ולא פתחו המגופות להניח האויר ולכן נתעטפו: נשבו אוצרות. התקומם והאזינים עם ההצלה עשו שומעין: נהרסו במגורות. מקלט מן המגורות נכסיו: מי נתיישס דגן ונספס ומה לם אל המגורות: (י"ח) מה נאנחה. מה מלח חמת סכמה ועדרי הבקר המה נכוכים ומנוכלים כי אין לם מעטה על הפלח אכל גם כהעטם: נאשמו. נעשו שמהם והוכיז: (י"ט) אלך ה' אקרא. ומהא הכנייה להפעל לם' לטובים לעמו: כי אש אביה וגו'. מהלו חכל הכה חלני העינים שמדבר כי הוילי ופון מעטה נלון אמר: והבה לחמה. חלמה אכל כל עמי השדה חללו להם להצח חש: (כ) בחבות שדה. ר"ל חיה השדה חליונים מן המערה כי יטרפו טרף ע"מ

מצורת ציון

ס"ח: פדרות. ס"י נכדי והמצול: מנהרפתיהם. ס"י מגופותיהם: מגופה ירוע צדדי' לשהו כסוי סתמים: נהרפתיה' כס' וי'הי'ה: במגורות. כי יקרה חוליות המגורה וכן העוד מרע במגורה (הג) ח' הוביש. מלשן יכשום: (י"ח) חת. חלמה היאל' חסמה על הכהנא וכן מה רכ שורק' (גליל ל"ח): נבכו. ענין נלון וכן כוכים כי חלקן (נמות) (ד'): (י"ט) אכלה. שמיים: נאות. מנין מלוח כמו מוחם חלום (י'ה) וי'הי'ה: ח' מדבר. מקום סתמי' לחוק מתיבז: קול' גם סוף מדבר וכן מעט כאלו היתה צמדי' (ש"ה) (י"י): ולהבה. נלחנת: לחמה. ענין שמיים כמו וכן לוסס (מהליל ק"ד): (כ) בחבות שדה. על החיות ילמרו וכן על המגות (דכרים ל"ב) ח"ל חיות כרה: תערוג. סוף ענין לעקר כמו חליל

פירוש ע"ט

פון רינדער ווייס קיין פאשע איז גיט דא צוא ויי גם עררי הוצא נאשמו אונ די סמאדעם פון שאר ועעען אוד שולדיג גיווארן פלומר ויי זענען פאר דארבין גיווארן דורך די שולר פון קענימטשן: (י"ט) ואגמ דר נביא אלף ה' אקרא צו דיר גאמ רוף איה כי אש איה נאות מדבר דען איין פייער הא פר ברענט די וואנונג פון דר מדבר אונ איין פלאם הא פר ברענט אלע פייער פון דעם פעלד: (כ) גם בחבית שדה קריג

אונקער די שפונמין נשמו אוצרות נהרסו במגורות וייא זענען פאר וויסט גיווארן די אוצרות פון וויין אונ בוקיל אונ די שיעורים פון תבואה זענין צו פירם גווארן כי הוביש דגן ווארום עם אי פד דארט גווארן דם קארין פלומר עם איז אוים גיבאנגען: (י"ח) פה נאנחה בהדי' ווס פד איין פיר' ויפצין ויפצם די בהמה נבוכו עדרו דגן ויי זענען פד אירט אונ פד בלאנגעט גיווארן אין ועלדער אונ אין מדבריות די סמאדעם

שָׁדָה תַעֲרוֹג אֲרִיָּה בִּי יִבְשׁוּ אַפְיָיִךְ מִיּוֹם וְאִשׁ אֲכַלָּה נְאוֹת הַמַּדְבָּר :
ב ׀ תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן וְהִרְיעוּ בְּהַר קִדְשֵׁי יִרְגִזוּ כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כִּי־בָא יוֹסִי־הוּא בִּי קָרוֹב : ב יוֹם הַשֶּׁחַךְ וְאִפְלָה יוֹסֵעֲנִי וְעַרְפֵּל כִּשְׁחַר פְּרִשְׁעֵי־הַהָרִים עִם רֶב וְעִצּוֹם כְּמֹהוּ לֹא נִהְיָה מִן עַם רַב וְעִצּוֹם כְּמֹהוּ כָּל הָעוֹלָם :

מִסְבָּרָא קִדְשָׁךְ אֲרִי יִבְשׁוּ פְּצִירֵי מֵיָא וְקָרוֹם הַקּוֹף בְּאִשׁ אֲסַף דְּרָוֹת מְדָבְרָא : א תִּקְעוּ שׁוֹפָרָא בְּצִיּוֹן וְיִבְרִיבוּ כְּמִדּוּר קוֹדְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם וְיִבְרִיבוּ יְהוּבֵי אֲרֵעָא אֲרִי מִסָּא יוֹסֵא לְמֵימֵי מִן קָדְשׁ יְיָ אֲרִי קָרִיב : ב יוֹם הַשֶּׁחַךְ וְקִבְלָא יוֹם עֲנָנָא נְאֻמִּימָתָא כְּנִהוּר צִפְרָא פְּרִים עַל מִדְבָּרָא עִם סְגִי וְתַקְוָה דְּבִרְוִיָּה לֹא בְּרוּהִי מִן עֲלֻמָּא וְבִרְוִיָּה רִשִׁי

מהר"י קרא

בהמות שדה תערוג אריך. אילת השדה תהרגנה בקולן : **ב (א)** תקעו שופר בציון. לעשות דרישה ותקרה : **(ב)** כמדר לא נהיה מן העולם נבי. ואות הלא בארבה מצרים היא אומר לפניו לא היה כן ארבה כמדר ואחריו לא היה כן. אלא מין ארבה אחר ודאי לא היה לפניו ואחריו שזיוק כמדרו נפרטים על ההרים כשחר הנפרס ככל העולם : כמדרו **לא רד"ק**

תלעק כאשר פתר דוגם ערג לאילים נהם לשמלים ונעה לענלים וזהו למוטים וצלופק לעופות ונדה לכלבים : **ב (א)** תקעו שופר. להשמיעם שסגוד בתשובה בטרם תבואתם הרעה עזת : יום ה'. הנה שאמרנו למעלה : **(ב)** כשחר פרוש על ההרים. הארבה עגל נהיה מן העולם. לכל כל המינים הללו זה אמר זה אכל אבן עזרא

אחת ואת כדרך כמות לעדה. כי יבשו אפיקי מים. המקומות ששם מים רבים עמוקים על און להם מים לשנות : ואש אכלה נאות המדבר. ואין להם מה יאכלו : **ב (א)** תקעו. זה הכניף אמר חגרו לפני כל זה היום וככה היום אמר תקעו שופר וכעבור זה אמר גם עתה שכל יום ה' יבשו אלה' כי הוא יפילא לעשות עמכם : **(ב)** יום. כדרך וכמה את עין הארץ ועם כשחר רגע אחד הפרוש : עם, חגור וכמוהו ארויס לא עממהו לא התהדרו עמו במערכת אחת וככה קראו גוי : לֹא נִהְיָה . **(ג)** יום השך. הצרה נמשלת לחשך כמו שהשטחה נמשלת בארבה מצרים ותחשך הארץ : כשחר פרש על ההרים. כמו **ב (א)** תקעו שופר. להזכיר את העם על תשובה : בהר קדשי. אחד וזהו הארבה והיה רב אותו המין בצפרים יותר ממה אמר כמדרו לא נהיה כן כי היו ארבעה מינים ושכמצרים לא מצורת דוד

רחוק מן היישוב ולא בא שם הארבה : תערוג אריך. מפני הצמא : כי יבשו אפיקי מים. כי הארבה יהיה כאלה השנים וצפרות השמים היה אע"פ כן היה חשדה שהולכות לברחוק הנה והנה יבצאו מרעה במקומות הלחים. משם באה ומצא הנה אכל לא יבצאו מים לשתות כי בצפרות השמים יבשו הנחרות ואפיקי מים ואף על פי שהם צריכים למאכל יותר הם צריכים למשתה : תערוג. כל אחת ואחת ותוא ענין צעקה על הצמא כמו כאלו התעורר על אפיקי מים : ואש אכלה נאות המדבר. מקומות היישוב שהיו כמדבר יבשו כאלו אש אכלה אותם וקראם נאות לפי ששופים שם האילים והיונים שוכני המדבר ואף על פי שהוא רחוק מן היישוב : **(א)** תקעו שופר. והריעו. כפל הענין כמלות שבוהת כי ציון הוא הר הקדש וכן אמר על ציון הר קדש ועם תקעו והריעו לעורר הלבבות על התשובה לאורה. או מירוש כי מן הארבה חשבה הארץ כמו שאמר שחר שהוא פרוש על ההרים ברגע כי שם נראה החלה השמש ברגע : כמדרו לא נהיה. כי אותו של מצרים לא היה אלא מין שהיה עתה בארץ ישראל אפר ואחריו לא היה כן והנה מצורת ציון

הם ילעקו על כי יבשו אפיקי מים כי היה גם עליהם השמים וספקו הכחות למשך מימיהם : ואש אכלה וגו'. לֹא לֹא מִלֵּא כַּמְדַּבֵּר הַהֵלֵל הַרְעִים עַל כִּי חָיִן מַעֲרֵס וְלֹא יִמְלֹא חֹ"כ לִמְדוֹן עֵרֶף : **ב (א)** תקעו שופר. להזכיר את העם על תשובה : בהר קדשי. זה ציון וכפל כדרך משום : ירגזו. ומתקדם קול שופר יתחדו : כי בא. כללו ככך כל : יום ה'. יום המורעניות מ' : עמכם את ההרים : עם רב ועצום. על הארבה יאמר כדרך שאלה : פירושו ע"מ

תערוג ארי מים (הכלים מ"ב) : אפיקי מים. ין קראו המקומות שהמים נערים סס כחוקק ושוטים : **ב (א)** הריעו. מלשון מלשון (כ"ט) : ירגזו. ענין מועתה מרהם כמו כמדר וכל ממשלו (כ"ד) : **(ב)** וערפלי הוא פני הענן : יתחדו : כי בא. כללו ככך כל : יום ה'. יום המורעניות מ' : עמכם את ההרים : עם רב ועצום. על הארבה יאמר כדרך שאלה : פירושו ע"מ

אליך אוף די בהמות פון דעם פעלדך בלובר די חיות שרייען צו דיר נאמ פי יבשו אפיקי מים ווארם זיי יענן פר דאךט גיווארן די טייךן וואסער ואש אכלה נאות הסךר אונ איין פיערע האט פאר ברענען די וואנונג פון דער מרְכָרָב : **ב (א)** זאננט נאמ תקעי שופר ציון בלאומ שופר אין ציון אונ שאקט אוף מיין הייליגין בארג צו מאכן הערן די ישראל דם זיין זאלן תשובה טאן איינדער דם זיין ועם קומען אוף זיי ירגיזי פלי יושבי הארץ לאיין ציפערין אלע זייער פון דעם לאנד פי בא יום ה' פי קרוב ווארם גאמס טאג פון פורעניות

קומט אן דען ער איז נאהינט : **(ב)** יום השך וְאִפְלָה איין פינְקְטֵעֶר אונ איין גאנץ פינְקְטֵעֶרער טאג איז דר טאג יום עון וערפ איין וואלקנידגער אונ איין נעפעלדיגער טאג איז דר טאג בלובר דר היישעריק וועט אים פינְקְטֵעֶר מאכן בשחר פרוש על ההרים דער היישעריק איז פר שפרייט אוף די בערג און ווי די ליקט פון דעם מארגין ווערט פר שפרייט אוף דר נאנצער וועלט עם ברוצנים איין פיל פאלק אונ איין שטאןקערע איז דר היישעריק כמדרו לא נהיה מן העולם און ווי ער איז נים גיווען פון אייביג בלובר דם אלי פיר מינים זאלן קומען איינער נאך דעם אנדערין

הַעוֹלָם וְאַחֲרָיו לֹא יוֹסֵף עַד־שְׁנֵי דוֹר
וְדוֹר: יִלְפְּנוּ אֶבְלָה אֲשׁוּאֲחֲרָיו תִּלְהַט
לְהִבָּה בְּגוֹן־עֵדֶן הָאָרֶץ לְפָנָיו וְאַחֲרָיו
מִדְּבַר שְׂמֵמָה וְגַם־פְּלִיטָה לֹא־הִיְתָה
לּוֹ: כִּמְרֵאָה סוֹסִים מְרֵאָהוּ וּכְפִרְשִׁים
בֵּן יְרוּצוֹן: הַבְּקוֹל מְרַכְּבוֹת עַל־רֵאשֵׁי
הַהָרִים יִרְקְדוּן בְּקוֹל לֶהֱב אֲשׁ אֶבְלָה
קֵשׁ בְּעַם עֲצוֹם עֲרוֹךְ מִלְחָמָה: יִמְפְּנוּ

לא יוסף עד שני דר
ודר: בקדמויה אכלא
אשקא ובתרוהי
משיצא שלחוביהא
בגנאי דעזן ארעא
קדמויה ובתרוהי מדבר
צדו וף שיקא ליה
ליה דרשיעא: דפחוי
סוקוא חוניהון
ובפרשיא תרמיין
הפקל רתיביא על רישי
מוריא טקציין בקל
שלחוביה אשקא
דמשיצא בקשא ובישא
בעמא תקיפא דידע
פידרי קרבא: ימן

מהר"י קרא

וארבעה מיני ארבה שהיו בימי פתולא לא היה לפניהם ואחריה'
שיוקו כמותם: (ג) לפניו אכלה אש. כלומר לפניו של אותו
ארבה ולאחריו נאכל הכל: כגן עדן הארץ לפניו ואחריו מדבר

הארץ כמדבר שממה: (ד) כמראה סוסים מראהו:
ערוך מלחמה. לפי שהוא דנוק נקוד חס"ף סגול.

דריק

היה אלא מין אחד: לא יוסף. בצדו כמו לא יוסף בחיוב:
(ג) לפניו. במקום שיונה נראה לפניו ולאחריו כאלו אש אכלה
ולחפה כל הצומח לפיכך אמר לפניו ואחריו כי במקום חביתו לא
יראה כי הוא יכבה את עץ הארץ אבל חונה במקום זה ואוכל
ונוסע במקום אחר ואוכל זה לפניו ולאחריו: כגן עדן הארץ
לפניו. לפיכך בא הארבה היתה הארץ כגן עדן ואחרי שבא על
הארץ ואכל כל הצומח נשארה הארץ אחריו מדבר שממה:
וגם פליטה ואל היתה לו. שלא הניח דבר מן הצומח שלא אכל
במריצתו וזהו למראה הסוסים: (ה) בקול מרכבות. בפתח
הסוס: על ראשי ההרים ירקדו. קול הליכתם בקול המרכבות
ויקדו כי מלחמה בקריה סבוק למקום כמו שאמר לנתר בהם על הארץ: בקול להב אש אכלה קש. כי הקש
והצצים הדקים בשתאחו בהם אש משיטתם קול וכן אמר בקול הסוסים חתח חסור: ערוך מלחמה. כעם עצום שערך לחלחם
עם שכנגדו שמישמע קול ותרועה ודוההיל שנגדו: ערוך. העיין בשוא וסגול הוא פעול סמוך: (ו) מפניו. פאורו.

מצודה ציון

כשחר. כאלו סוקר: פרוש. מלשון פליטה ובטיחה: (ג) הלחם.
ענין שריפה: לחבה. טלחה: פליטה. ענין מלחמה כמו פליט
ושכיד (אכס ב'): (ד) ובפרשים. סם סגוליים לכדו על סוסים:
ירצון. מלשון ילס וכדיפת סגוליים: (ה) ירקדו. מלשון קוד

מדבר שממה: וגם פליטה. לא הסביר שום פליטה כי לא הכל
על ראשי ההרים ירקדו. אשר מרקדון במרוצתם על לחשי
כעם סוקר ונעמוק: כעם שזאו משמעת קול כן כעם מוק כערוך
פירוש ע"מ

אזו איז גיט גיווען אַבער דער פון אַרְבֵּה אַלְיִין איז
אין מצרים נאך גרעסער גיווען ווי דא וואַררױ לא יוסף
אונ נאך דעם היישעריק וועט גיט נױן מױן אזו איין
היישעריק בױן נאך אַלע דורות: (ג) אונ דער
היישעריק וועט אלץ פאר באַרְבֵּען גלײַך ווי לפני
אַכלה אש ואחריי תלהם להבה פר אים האט פר ברענגט
אַיין פײַער אונ נאך אים האט פר ברענגט איין פֿלאַם
בױן עזן האַרץ לפניי אזו ווי דן גן עדן איז דאס לאַנד
גיווען פר אים אײַדער דר היישעריק איז גיקומען
אונ נאך אים פֿלוקר נאך זײן אַוועק גײן האט ער
גלָאָט דס לאַנד וויקט אזו ווי דר מדבר וגם פליטה לא
היתה לו אונ אוך איין אַנטרױונג איז גיט גיווען צו
אין

מין ארבה לבדו לא היה כמו אותו של מרסים שנאמר ואחרי
לא יהיה כן (שמות י'): (ג) לפניו אכלה אש. משמיתם
את הכל כאלו אש אוכלת לפניהם ולהבה והלחם אחריהם:
כגן עדן. היתה הארץ לפניו כלו ואחר שילך הניח את
במרוצתם: (ה) בקול רעה. האוכלת קש משמעת קול:
אבן עזרא

לבוא ארבעה מינים יחד: (ג) לפניו. דרך משל על
הארבה: וגם פליטה. אין דבר שנפלט ממנו:
(ד) כמראה. כמראה: (ה) בקול. העטם כי המרכבה
אינה הולכת על מקום גבוה ואלה על ראשי ההרים:
בקול אש. שיראה למעלה: ערוך מלחמה.
מערבה אחר מערכה: (ו) לפניו ויחידו עמים. רכסו

וינתן הרגם ואף שיובא ליה ליה לרשיעא: (ז) כמראה סוסים.
הסוס: על ראשי ההרים ירקדו. קול הליכתם בקול המרכבות
ויקדו כי מלחמה בקריה סבוק למקום כמו שאמר לנתר בהם על הארץ: בקול להב אש אכלה קש. כי הקש
והצצים הדקים בשתאחו בהם אש משיטתם קול וכן אמר בקול הסוסים חתח חסור: ערוך מלחמה. כעם עצום שערך לחלחם
עם שכנגדו שמישמע קול ותרועה ודוההיל שנגדו: ערוך. העיין בשוא וסגול הוא פעול סמוך: (ו) מפניו. פאורו.

מצודה דוד

יוסף. להיות כמותו: עד שני דור ודור. עד שיכלו שני הדוחם
ר"ל עד טובא: (ג) לפניו וגו'. כ"ל הכתובים הסיים פלטה כ"ל
כאלו הם אכלה יבול הארץ לפניו ואלו סגול סגול סגול
אחרי הלבו כי מדרך הכבוד כעטם א"ל טעשה הארבה לבד
השחמה גדולה כ"ל כ"ל בלוק השחמה של לפניו ולאחריו: לפניו.
לפני כמות היתה הארץ כגן עדן מלאה מיבול ואחרי הלבו נעשה
סגול: (ד) כמראה סוסים. במרוצתו דומה הוא למראה סוסים:
כעם סוקר ונעמוק: כעם שזאו משמעת קול כן כעם מוק כערוך
פירוש ע"מ

אזו איז גיט גיווען אַבער דער פון אַרְבֵּה אַלְיִין איז
אין מצרים נאך גרעסער גיווען ווי דא וואַררױ לא יוסף
אונ נאך דעם היישעריק וועט גיט נױן מױן אזו איין
היישעריק בױן נאך אַלע דורות: (ג) אונ דער
היישעריק וועט אלץ פאר באַרְבֵּען גלײַך ווי לפני
אַכלה אש ואחריי תלהם להבה פר אים האט פר ברענגט
אַיין פײַער אונ נאך אים האט פר ברענגט איין פֿלאַם
בױן עזן האַרץ לפניי אזו ווי דן גן עדן איז דאס לאַנד
גיווען פר אים אײַדער דר היישעריק איז גיקומען
אונ נאך אים פֿלוקר נאך זײן אַוועק גײן האט ער
גלָאָט דס לאַנד וויקט אזו ווי דר מדבר וגם פליטה לא
היתה לו אונ אוך איין אַנטרױונג איז גיט גיווען צו
אין

יְחִילוּ עַמִּים כְּלִפְנֵים קִבְּצוּ פְּאָרוֹר :
יִפְגְּבוּרִים יְרוּצוּן כְּאֲנָשֵׁי מַלְחָמָה יַעֲלוּ
חֹמֶה וְאִישׁ בְּדַרְכָּיו יִלְכֹן וְלֹא יַעֲבֹטוּן
אֲרֻחֹתָם: יְוֹאִישׁ אָחִיו לֹא יִדְחֲלוּן גִּבֹּר
בְּמַסְלֵתוֹ יִלְכֹן וּבְעַד הַשְּׁלַח יִפְלוּ לֹא
יִבְצְעוּ: בְּעֵיר יִשְׁקוּן בְּחֹמֶה יְרוּצוּן

ה'א נחה

מחר"י קרא

שכחה. הארץ שהיתה כגון ערן לפני בוא הארבה עליה. אחר שבא עליה היתה פלדה כדבר שוכחה: (ו) כל פנים קבצו פארוור. תרומתו כקדריא: (ח) ובעד השלח. לפני כלי זיון יפלו ולא

ענינו ולא יעקלו: (ח) ובעד השלח. כמו בעד החלונים על פני כלי זיון יפלו ויחטו: (ט) ולא יבצעו. לא יקבלו ממון ויונקו פתר בו ל' שלוחת כשכיל שלוחתו של הקב"ה מפילין עמלן ובלע כסף לא לקחו: (ט) בעיר ישקו. לטון השמעת

רריק

שחרות וקדרות כמו הקדרה כן היו כל הפנים מפניו כמו ובשלו בפארוור והאל"ף בתוכו למשך וכן תרומם יונגן כל אפיא אחתפיאו אכרום אוכמין קדריה ויש מפרשים קבצו פארוור על דרך וכוכבים אספר נגדה. ואואיל השש עליהם כי אין לשון קבוצ בלשון אספה בכל מקום כי לא יאמר קבוצ וידך כבו שיאמר אסוף וידך ולא יאמר קבוצו רגליו כמו שאמר ויאספו רגליו אל הכפפה ונאמר ואין איש באסף אתו והא יאמר כקבץ אתו וכן לא יאמר קבצו נגהם כי הקבוצ יאמר על הדבר המפחד והאסי' יאמר אף על דבר שאינו מפחד: (ז) כגבורים ירוצו. ולא יעבטוון אורחותם. כתרומתו ולא יעבטוון אורחותהו ואין לו חבר במקרא ויש מפרשים אותו מן העבט תעביטונו כמו שאמר גבר בבסילתו ויש מפרשים אותו כמו יעוותו וכן הוא בלשון ערבי: אמר גבר אף על פי שלא יפול זה הלשון אלא על בני אדם: ובעד השלח יפלו. חשלה הוא הסוף וכן כעבור בשלח ואין משלחת במלחמה ובעד פירושו על כבו וימנר היסם בעירו וכפר בערו יפלו כמו יחננו וכן ובעצם בראש כל ורואו פעול יוצא ענין כריחה אמר אתה החול הזה כשאר אויבים שתכנעם מלכא עליך חרוב כי אלה יחנו על החרוב ולא יבצעו וזה לקחתם ויתנתן הרגם שלהם ענין שליחות ויבצעו ענין שונאי בעם אמר ולאמר דאיתו שליחין קטלין ולא מקבלין כמון איתם כשאר אויבים שהם ענין בביתן: (ט) בעיר ישקו. ענין שוק וחרב זה הלשון בארבה לפי ששוקוים הם אויבים ועוד כי הוא חולך תמיד לא ינוח אלא מעט וכן אמר כמשק נבים שוקק בו ר"ל התמדת החליכה וכן וכן משק ביתי וינתן הרגם כקריאת מודיעינן: בבגדים יעלו. כי

רשי
 (ו) קבצו פארוור. שחרות כקדריה כמה דלת אמר ובשלו כפרור (גמלבר י"א) ואל"ף הכתובה ותימה היא ותימה נקראת: (ז) ולא יבצעו. אין לו דמיון ופתרונו לפי פני כלי זיון יפלו ויחטו: (ט) בעיר ישקו. לטון השמעת אבן עזרא

מפני זה העם העולם. ונולת פארוור כחל"ף ויתמדת פאר והר"ש כסול כמו נגהים ויהעטם שיתקבץ ויתאסף הפך יתפצט כמו חסמו נגהם ויפת אמר לשון שחרות והאל"ף נוסף: (ז) כגבורים. יעבטוון. כמו יעמותו וככה כל' ישמעאל: (ח) ואיש. דרך משל: גבר. מין הכור וכעבור שהוכיר כגבורים ירוצו: ובעד השלח. כלי מלחמה כמו מעבור בשלח ואין משלחת במלחמה: (ט) יבצעו. כמו ולא יעשו וימנעו ובלעם ובלעם כולם: (ט) בעיר

(ח) ואיש. גבר במסילתו. לפי שהכשילה באנשים וגבורים ובעד השלח יפלו. חשלה הוא הסוף וכן כעבור בשלח ואין משלחת במלחמה ובעד פירושו על כבו וימנר היסם בעירו וכפר בערו יפלו כמו יחננו וכן ובעצם בראש כל ורואו פעול יוצא ענין כריחה אמר אתה החול הזה כשאר אויבים שתכנעם מלכא עליך חרוב כי אלה יחנו על החרוב ולא יבצעו וזה לקחתם ויתנתן הרגם שלהם ענין שליחות ויבצעו ענין שונאי בעם אמר ולאמר דאיתו שליחין קטלין ולא מקבלין כמון איתם כשאר אויבים שהם ענין בביתן: (ט) בעיר ישקו. ענין שוק וחרב זה הלשון בארבה לפי ששוקוים הם אויבים ועוד כי הוא חולך תמיד לא ינוח אלא מעט וכן אמר כמשק נבים שוקק בו ר"ל התמדת החליכה וכן וכן משק ביתי וינתן הרגם כקריאת מודיעינן: בבגדים יעלו. כי

מצודת דוד

ומסודר למלחמה: (ו) יחילו עמים. מכו"ם יחדו מפניו יעל שהמסילת לעם הפסוד למלחמה אמר כי לשון הספול כעם וכו"ם מדרך נומם והספנה כדרך המלחמה: כל פנים. כל פני הכריות קב"ל שחרות כקדריה: (ז) ואיש. כל אחד יך כדרכו המיוה: ולו וזה כמורע ממוקם וממוקם: (ח) לא ידחקו. לא ידחקו זה לזה כי כ"ל יך כמליתו המיוחד לו: ובעד השלח יפלו. ישכנו בעל המכרות ולא יהיו מתמסים מליו לחמיות: (ט) בעיר ישקו. בעל המכרות קול ויכולו על הכמותו ועליו צדקתם ויכולו כהם דרך החלומות כמו הנכב ולפי שהמטו לעם אמר לבין המולך דגשני מלחמתם חזירי לבב שלחמים נחוקה והוא פניו

וקפליה: קש. חנן דק: עיר. מסולר: (ו) יחילו. מלשון מיל והנהלה: פארוור. ענין קדריה כמו ובשלו כמכור (גמלבר י"א) והאל"ף נוספת: (ז) יעבטוון. מן ה' יעבטו. לפי ענינו כול ענין מקום ומטקול: ארחותם. מל' מוח ודך: (ח) ידחקו. מל' דחק: גבר. איש ואמר כללן שלל על ההרבה: בבסילתו. מלשון חבליה ודך: ובעד. ענינו כמו על גן וזה ענינו ויקרע ט"ו: השלח. מן יקראת ממו וכן ואיש שמו בידו (דס"ג ב) יפלו. ישכנו כמו על פני כל חמיו ופל נכחשית ליה: יבצעו. ענין חחרך כי פסוח מוחה פנים (ויקרא כ') מ"א כלע יתה כלעוין: (ט) ישקו. ענין כשמעת קול כמו כמשק נבים (יבשים ל"ג): בעד.

פירוש

איו אן גריקתם אונ אן גיגרייט צו דער מלחמה אוי אוי דר היישעריק: (ו) מפניו יחילו עמים פון פר אים צימערין דיא פעקער גי פנים קבצו פארוור אונ אלע פענימער האבין אוין ינאומיקט אונ וענן פירעקט גיווארעמ קיט שוואקציקים אזו וויא אוין טאפ: (ז) כגבורים ירוצו וכו' אזו ווי די גבורים וועלן זיי רופין אונ אזו ווי די בעלי מלחמה וועלן זיי אוף גיין אוף דר בויער ואיש כדרכי גיבון אונ אימליכר היישעריק נועם גיין אין זיין וועג ולא יבטמו אורחותם אונ וייא

ע"מ
 וועלן גיט פר קרימו זיעירי וועגן זייערם זיי וועלן גיין גלייף: (ח) ואיש אחיו לא ידחקו אונ אוין היישעריק מיט דעם אנדערין וועלן זיך גיט שמוסן גבר בספלתו זיבון אימליכער נועם גיין אין זיין שמועג ובעד השלח יפלו לא יבצעו אונ אוף דער שווערד וועלן זיי רעגן אונ וועלן גיט צו שגיטן וועלן: (ט) בעיר ישקו בחומה ירצו אין שמועם וועלן זיי שרייען אונ אוף די מועקן וועלן זיי רופין אונ אין די היינער וועלן זיי אוף גיין בעד החלונים ויבאו כנגד דורך די פענקסער וועלן זיי קושען

בַּבְּתִּים יַעֲלוּ בְּעַד הַחֲלוֹנִים יָבֹאוּ כַּנֹּבֵב׃
יִלְפְּנוּ רִגְזוֹ אֶרְצוּ עֲשׂוּ שָׁמַיִם שְׂמִישׁ׃
וַיֵּרַח קָדְרוֹ וְכוּכְבָּיִם אֶכְפוּ נִגְהֵם׃
יֵאֵי וַיְהִי הַנְּתֵן קוֹלוֹ לְפָנַי חִילוֹ כִּי רַב מְאֹד׃
מַחְזֵהוּ כִּי עָצוֹם עֲשֵׂה דְבָרוֹ כִּי יִגְדֹּל׃
וּסְיֵהוּ וְנֹרְאָ מְאֹד וּמִי יִכִּילָנוּ׃ יְבוֹנֵם׃
עַתָּה נֹאֵם יְהוָה שְׁבוּ עָדֵי בְּכָל־
לְבַבְכֶם וּבְצוּם וּבְכָבֵי וּבְמִסְפַּד׃

מִזְדַּיְתֵן עַל שׂוּרָא דְרַבְּמִין
 קַבְּבִיָּא סִלְקִין כּוֹן חֲרִפִּיא
 עַלְיָן כַּנְּבֹבִין׃ יְקַדְּמוּהִי
 חֲרוּבֵת אֶרְעָא וְעַוּ שְׂמִיא
 שְׂמִישׁא וְסִיבִירָא קַבְּרִי
 וְכוּכְבָּיָא כְּנִשׁוּ וְהוֹדוּוּ׃
 יֵאֵי וַיְהִי אֲרִיִם מִיְקִבְיָהּ קַדְּם
 מִשְׁרָדֵיהֶּ יֵאֵרִי סְגִי
 לְחַדָּא מִשְׁרָדֵיהֶּ אַרְבֵּי
 תְּקִיפִין עַבְדֵּי מִיְקִבְיָהּ
 אַרְבֵּי רַב יוֹקָא נְשֵׁתִיד
 לְמִיבִי כּוֹן קַדְּם וַיְיַחֲסוּן
 לְחַדָּא וּמִן יִבְרִיחֵ
 לְסוּבְרוֹתֵיהֶּ׃ יִבְנֹאֵף כְּעַן
 אֶמַר וַיְהִי הַגּוֹבֵל לְפָנַי לְחִנְי
 קַבְּרִי לְקִבּוֹן וְקַצּוּמָא
 וּבְקִבְחָא וּבְמִסְפַּדָּא׃

ת"א ויהי עתה ויבנום ויבכו כל לבבכם ויבצום ויבכי ויבמספד

קסץ בורץ

וקרעו

מהר"ו קרא

יראורם: (י) שמש וירח קדרו. שביטו את עין הארץ והתשך הארץ: (יא) זה נתן קולו לפני חילו. לפני חילו הוא הארבעה הקדוש ברוך הוא השמיעי להם דבר זה לפני בוא חילו הרב ורועשים: אפפו נגהם, הכניסו אורן: (יא) וה' נהן (עליהם) קולו. במאמר נכחיתו לפני שלחו כהם את חילו זה: כי רב מאד מחנהו. אשר יטלח כהם אם לא תטיעו:

רש"י
 קול כמו כמעט נכנס (יסעיה ל"ג) דוב שוקק (משלי כ"ח) ממעק חרול (למפניה ב') וי"ת ל' נשק מזדיינין: (י) רעשו שמיים. בשביל שרענות הכהה על ישראל רוגזים ורועשים: אפפו נגהם, הכניסו אורן: (יא) וה' נהן (עליהם) קולו. במאמר נכחיתו לפני שלחו כהם את חילו זה: כי רב מאד מחנהו. אשר יטלח כהם אם לא תטיעו:

אבן עזרא

ישקו. מגזרת שוק: (י) לפניו. רגזו אכתי הארץ: שמש וירח. קדר עליהם כמו עז אשר לא תתשך השמש: (יא) וה'. הטעם שיש להם קול גדול על כן רגזו ארץ כקול התרועה שאמר וירגזו כל יושבי הארץ והמפרשי כי פירש השם הודיעכם זה לפני כווא חילנו על דרך הלשון רק הטעם כאלו השם הרעים הארץ כדרך מליון ישלג ומיורובלם יתן קולו והוא מתנכח על הרעש על כן אמר שאוג ישלג על נטוה ואין לתמוה חיד הוא קולו כקול הרעש כי רב מאד מתנהו כמו שארץ אלומים: עושה. כמו כי שיש קולן: (יב) וגם. שזע עדי כלל להתעם וכו' אולי יכוח העוין לענות נפש ובככי להודות הפשעים ולבקש תחנה על זאת

משואות אויבים ישנב הארבע בבתיים הנבתיים: בעד החלונים. כמו מן החלונים וכן בעד הסככה בעד החלון אמר אינם כשאר אויבים שהמטור השער לפניהם כי מן החלונים יכנסו בבית כמו הנגב שימצא השער סגור וישתדל ליכנס מן החלונים: (י) לפני רגזו ארץ. בבוא ירגזו הארץ לפניו. וזה דרך כישל וכן רעשו שמיים וקדרו ואמפו נגהם הכל מישל לרוב הצרה כי כן דרך הכתוב כמו חשך השיש בצאתו והרומים לו רבים וענין אפפו נגהם אמפו אויבם להביס שלא נראת וכן אסוף וידך ויאסוף רגליו: (יא) וה' נתן קולו. והנה האל יתברך השמיעי בא החיל חזו לפני כווא על דיו נכחיתו כדו שישובו בהשבוה: ומי יכילנו. מי יוכל לסבלו וכן מי בסבלו את ימי באו: (יג) וגם עתה. משע וגם רוצה לומר אם לא תשובו לפני באו גם עתה אחרי באו אני מזהיר ככם שתשובו ואמר עתה כי קרוב תיה עת באו כתבנא חנניא כמו שאמר כי בא יזה' כי קרוב: ככל לבבכם. שלא תהיה התשובה בלב ולב שהראו דרכי התשובות איש את חבריו צום בוכה ויפחד ויכניע לבבו אם לא שב מעצבו:

מצודת ציון

נדך וכן בעד החלון (שופטים ה') (י) רגזו. ענין הטעם הסתם: רעשו. ענין רעדה: קדרו. ענין שחזקו כמו ודע שמזו (ספטים י"ג): אפפו. ענין הכנסה וכן ואין לוב נתשך אורם (שופטים י"ג): נגהם. ענין הסתם והרמז כמו מניח ערו (ספטים י"ה): (יא) נתן. ל"ל השמע: חילו. מל' חיל וכחלות עש: ויבילו. ענין סבלו והסתם כמו מניח (לכיל (קרבן: כ"ג): עי' ערי. מל' כמו הארבע ערי (במדבר כ"ג):

מצודת דוד
 מלוא: (י) לפניו רגזו ארץ וגו'. כ"ל ענין גדול יהיה כעולם כעת כינו כאלו חננו הארץ וירעשו השמים ואפפו ויבכו נשקבו והסוככים סככים וסכר ולא יאירו ע"פ חנל: (יא) נתן קולו. מל' ענין השמיעי קולו ע"י מניחיים לפני כווא חילו הוא הארבעה: כי רב. ל"ל שאמ' אשר מחזיק רב מאד: עושה דבריו. המעשים כשלימות המעשים כ"ס: (יג) וגם. יוס כסודרניותם כהל עש: ומי יבילנו. מי יוכל לסבלו כסוד: (יג) וגם עתה. אמר שגמרה תהיה:

פרוש ע"מ

מחנהו דם עם איז וייער פיל צין מחנהו ווס ער וועט שיין אוף זיי ווען זיי וועלן ציין תשובה גימ מאן כי עצום עשה דברו דען ער איז שמתאק דר היישרעיק ווס ער וועט מאן וייער רייד כי ידעל יוס' ותרא דען עם איז גרום דר מאן פון גאמס פורעניות און איז וייער פארקמיג און ווער וועט אים קעגן דר ליידין: (יב) וגם מהת נאפה' און און היינט ווס דר היישרעיק איז שון גיקוקן נאגמ' גאמ' שובו עיני ותי קערט איהן אום איר וישרא' אל מור מימ אייער נאנצן הארצין און

קיימען אזו ווי איין נגב: (י) לפניו רגזו ארץ פר דעם היישרעיק ציאערט די ערד און די הימלן שמוקמן פון וועגן דעם פורעניות ווס וועט קיימען אוף ריא ושרא' שפ' וחת קדו ריא וזן און די לבנה זענען שווארץ גיווארין ויבכיים אפפו נגהם און די שטערין האנן איין גיטאן וייער ליקם: (יא) וה' נתן קולו לפני חילו און גאמ' הם גיגען צורדי וישרא' ל' צין קול דורה די נביאים צי דער ער הם ויין חיל גישיקט אוף ווי דם איז דר היישרעיק און הם זיי גיזאמ' כי רב פאר

**י וְקָרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל־בְּגָדֵיכֶם וְשׁוּבוּ
 אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בֵּיתְנֵי וְרַחֲמוּ הוּא
 אֲדָרְךָ אֲפִים וְרַב־חֶסֶד וְנָחֵם עַל־הָרָעָה:
 י מִי יוֹדַע יָשׁוּב וְנָחֵם וְהַשְׂאִיר אַחֲרָיו
 בְּרַכָּה מִנְתָּה וְנִסְךְ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
 טו תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן קִדְשׁוֹצִיּוֹם קְרָאוּ**

י וְאֶעְרֹד רֶשַׁע לְבָבוֹן
 וְלֹא כְּבִיוֹעַ לְבוֹשִׁיבוֹן
 וְהוֹבֹבוּ לְפִנּוֹתֵיכֶם דְּרִי
 אֶל־הַכּוֹן אֲרֵי חֲנִנָא
 וְכַחֲנִנָא הוּא מְרַחֵם
 רַגְזוֹ וּמְסַגֵּי לְמַעַבְדֵי טְהוֹן
 וְקָשׁוּט וּמִיִּתִיב מִיִּמְרִיה
 מְלֹאֵי תִּמְאָה בִּישָׂא: יד מִן
 יבֵּעַ דְּאִיתֵי בֵּיה חֲבוּן
 וְתוֹב מִנְהוֹן וְהִתְרַחֵם
 עֲלוֹהֵי וְקַל מִן דְּהִיבֹב
 וְשִׁמְיִיקְכוֹן לַיה הוֹבִוּי
 וּבְגָדֵי לְבָבְךָ וְנִסְכְּךָ
 מִן הַקְּרָעוּ שׁוֹפָרָא בְּצִיּוֹן

ת"א ויבטלו לבבכם. טעמיהו טו מ"ב כ"ו. יד. חנון. (תענית סס) * קמץ בלי אספק עצה ויבגדי לבבך וניסכך מן הקרעו שופרא בציון וצלותיה קנבר דמקריב קורגנין ונקסין בבית מקדשא דבי אלהכון: טו תקעו שופרא בציון

מדר"י קרא

כדי שיעשו תשובה: (יד) מי יודע ישוב ונחם. פתרונו כהרגונו כלומר מי שיוודע בעצמו שחטא יעשה תשובה ויחם על רעתו: ותשאיר אחריו וגו'. כנגד שאמר למלכה הכרת מנחה ונסך

רש"י (יג) ואל בגדיכם. כי איני הש לקרועת בגדיכם ד"ל לקרעו לבבכם ואל חלמרכו לקרוע בגדיכם ממחמת חבל: ונחם על הרעה. הכפף למחשבה אחרת: (יד) מי יודע. אהריו ברכה ע"י התשובה תבא ברכה בפירות:

אבן עזרא

הרעה שכלה עליהם: (יג) וקרעו. ככה היה מהגס כבוא עליהם רעה לקרוע בגדיהם כמו ויקרע יעקב שמלותיו וככה בדכרי דוד וקריעת הלב כדרך ומללם את ערלת לבבכם וכחזו וזקרקע סגור לכם והנה הטעם להסיר מכסה לב לקרועו כי הוא ימנע שלא יבין הלכ והטעם שיבין האמת וכעבור זה תכונ כל ער"י יעשה בדת: ונחם. שם התואר וולוי אות הגרון היה העו"י דגוס להתכלע העו"י: (יד) מי. הטעם אולי השם יסוב והשאיר זה החיל ברכה שיעשו ממנו מנחה ונסך: (טו) תקעו. אמר כיאת

שם טו עון: ישוב ונחם והשאיר. הסמל והגוס רד"ק

(יג) וקרעו לבבכם ואל בגדיכם. אם תקרעו לבבכם והסירו ממנו כל מחשבת רעה אינכם צריכים לקרוע בגדיכם כמו שאדם קורע בגדיו על הצער והצרה: כי חנון ורחום היא. כן מודתו כמו שכתוב בתורה שהוא מנחם על הרעה לטוב וכן כתוב ונחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו: (יד) מי יודע ישוב. יש שפירש'ו מי יודע אולי ישוב האל ויתברך ונחם ויפק על מי שאמר כי מבודתו הוא שנחם על הרעה ואין ספק בזה אף על פי כן אם רבו העונות לא ירחם עד שיעשו בייש או רב לשיכר אמר מי יודע או מי יהיה פירושו מי שיוודע רובו לית תשובה וישב ונחם האלהים על הרעה הזאת וינתן תרנים באן ידע אדית ביה חובין יתוב מנחון ויתרחם עלוהו: והשאיר אחריו ברכה. האל ויתברך ישאיר אחר הארבה ברכה שאם ישוּבו בעדנו ייחננו והוא יתברך וישאיר בציונה ברכה שלא ישחת הכל והתשובה היא לברכה ותעשו כמנו מנחה ונסך לה' אלהיכם

מצודת ציון

(יג) וקרעו. ר"ל פתחו וסירו מעלת לבבכם להלכות הנכסיה: והנחם. מנין חרטה: (טו) קדשו. חובתי: קראו. הלהו: עצה. ענין קנין

כנגד מה שאמר הכרת מנחה ונסך מבית ה': (טו) תקעו.

מצודת דוד

(יג) וקרעו לבבכם. ר"ל פשו הכנסה לבב ולא כעמם קריעת סגדנים (יג) וישובו. הכנסה כולל שבו אל ה': כי חנון וגו' וירחם עליכם: ונחם. יתחנן על הכנסה שמשל לעמו: (יד) מי יודע. מי שיוודע בלבבו שיאיר חסדו צדק ואל יחסיט הכל: מנחה ונסך. ר"ל יהי חסדו על החסובה: קדשו יוס טוס: קראו עצה. הכנינו

טון בעלמו יסוד ויחמט: והשאיר. ר"ל חס כעצוה הלהינה סנה מנה להכיר על שפר. להכיר על

משלי חכמים

יג וקרעו לבבכם ואל בגדיכם וגו'. רבי יהושע בן לוי זאגס דער נביא האם קיינאם צוא דיא וידין אויב איר ווילם אויפרייסן איינער הארץ צוא סאקל תשיבה וועט איר גיט בארפין רייסין אויפרי קליידער אוף איינער ויקח אונ אוף איינער פאכטער. אז איר וועט סאקל תשיבה וועלן גיט שאפארפין איינער ויקח אונ גיט איינער פאכטער. רבי לוי זאגט וס פיינט פון אדך אפוס. הקב"ה דער ווייניקערט פון זיך דעם פוס. לסיק אסלך האם הייהם ביי זיך פלייס וס זיי האבן אים שפארק געזענעם. אז זיי האבן געזען אספניש סודים דעם וויא דער פלך האם גיאסין אפילו מיט דעם ברענגסט וואך האבן זיי דעם געשט גישפראכט פון הרשעים וסודים. גיטס דער זלך גיאגט אויב די פלייס וועלן זיין שפענדיג נעבן זיך פאכטער וועט פאקל פאכטער פאכטער פון דיא מדקיה וועלן ווערן צו מיר וועלן די פלייס פאכר זיין פארלענדן. דעם רשע וועל אף די פלייס אונקע שיקן פון מיר זיא איין אנדער מדקיה. אויב דיא פאכטער פון דיא מדקיה וועלן

אונ מיט פאסמונג אונ מיט גניווין אונ מיט קראג: (יג) וקרעו לבבכם אונ צו רייסטם אייערי הערע צער אונ גיט אייערע קליידער ושונו אל ה' אלהיכם אונ קערטם אייך אים צוא גאט אייער גאט כי מנין ורחום הוא וגו' ווארום ער איז איין לייט וועלנער אונ איין דער בארימדיגער אונ דר לענגערט זיין ציארען פלוקר ער צעריינט גיט גיה אונ ער מערסט צו מאן חסד ונחם על הרעה אונ ברענגט זיך אונ האט חרמה אוף דעם גיין וס ער מראכט צו מאן: (יד) מי יודע ישוב ונחם ווער עס ווייסט אין זיך איין וינר זאל זיך אום קערן דר פון אונ זאל זיך בארענגקען אונ חרמה האבין דרויף והשאיר אחרי ברכת דען וועט דער היישעריק אייער לאזן נאך זיך איין ברכה פלוקר דוקף דר וועלן אייער בלייבען נאך דעם היישעריק מנחה ונסך ויידער גיבראכט ווערן פראגט אייער גאט ווארום מען וועט האקען פון וס צוא ברענגען: (טו) תקעו שופר בציון אונ ברייט אן איין פאסט

השארה וועט קומען איין ברכה זין די פירות וס זיך אלהיכם אונ איין מנחה אונ איין גיסונג וועט ויידער גיבראכט ווערן פראגט אייער גאט ווארום מען וועט האקען פון וס צוא ברענגען: (טו) תקעו שופר בציון אונ ברייט אן איין פאסט

גְּדוּהַתְּנוּ עָלַי עַד עַתָּה כִּי יִשְׂאָהּ
 מִן כְּנִישׁוֹתַי מֵאֵי וּמֵי נֹד
 קָהְלָא בְּנֹשׁוֹ מִבְּנֵי
 אִתּוֹת שְׂלֵמָה וּנְגִי קִדְרָא
 יִפּוֹק מִתְּנֵי כִּי אִתְּרִי
 בְּיַת הַשְּׂבִיבָה וּשְׂבִיבָה
 סְבִיבָה גִּנְגוּהָא : " בֵּין
 אִלְמָא וּלְמָא בְּהָא יִכְפוּן
 כְּהֵנָּה וּמִשְׁקֵשִׁי קָרָם
 וְיִנְקִרְוֹן חוּם וְעַל
 עֵקֶד וְאֵל תְּפוֹן אֲחִסְתִּיהָ
 לְחִיסוּרֵין לְמִשְׁלַם קְהוּן
 עִמָּא מִיָּא לְמָה וּנְיָרִין
 בְּעִבְרֵיָא אֵן דְּאֵתְּרִיקוּ
 בְּמִיָּר אֵלְהִרִין יַח וְחָם
 וְיַעַר אֲרַעִיה וְרַחֲמִים יִלְ

עֲצָרָה: מִן אֲסַפּוּרֵים קְדִישׁוֹ קְהָל קְבֻצָּו
**זְקָנִים אֲסַפּוּ עוֹלָלִים וְיוֹנְקֵי שְׂדִים יֵצֵא
 חֲתָן מִחֲדָרוֹ וּכְבָדָה מִחֲפֹתָהּ:** " בֵּין
**הָאוֹלָם וְלִמְזֻבְחֵיבְכוֹ הַכֹּהֲנִים מִשְׂרָתִי
 יִהְיֶה וַיֹּאמְרוּ חוּסָה יְהוָה עַל־עַמְּךָ וְאַל־
 תִּהְיֶן נִחְלָתֶךָ לְחֲרָפָה לְמִשְׁלֵבֶם גּוֹיִם
 לְמָה יֹאמְרוּ בְּעַמִּים אֵיךְ אֱלֹהֵיהֶם:
 יַח וַיִּקְנֵא יְהוָה לְאַרְצוֹ וַיַּחְמַל עַל־עַמּוֹ:**

כְּהַר"י קָרָא

בבית ה' חור ואמר כאן מנחת ונגן לה' אלהים: (יו) בין האולם ולמזבח יבנו הכהנים משרתי ה' עד שאתם יכולים להקריב בבית המקדש ויבנו זה בין האולם ולמזבח: נחלתך לחרפה. חרפת רעב: (יח) ויקנא ה' לארצו. ואם העשו השובה מיר ויקנא ה' לארצו שלא יאז בה רעב כפינו שחבל

רד"ק

פירשנוהו למעלה: (טז) אספו עוללים ויונקי שדים. שיתגנו גם הקטנים וכן יונקי שדים יתענו שלא ינקו ויהיו כלם באספת אחת ויבנו הקטנים ויונקי שדים ירעבונו והגדולים יכעו לכביהם וישבו והאל יתברך ברחמי ירחם לצעקת הקטנים יצא חתן מחדרו וכלה מחופתה. אפילו החתן שהיה לו לשמית עם אשתו יצא מחדרו וכן הכלה תצא מבית חופתה והוא החורר שזכור א' מירוש מחופתה מחוללים והעדרים שחופשין עליה בבית החתונה וכלם יהיו באישה אחת ויבנו החתן והכלה עמהם ויבנו חתנה ויבנו חתן בית משכניה וכלתה בבית גננתה: (יז) בין האולם ולמזבח. כי שם היו עושרים לעבדי עבודתם ובהבטל העבד' כמ"ש הכרז כנחה ונגן שם במקום עבודתכם ויבנו ויתפללו לאל יתברך בבית מקדשו ויאמרו חתם ה' על עמך: הויסה. מלול: לחרפה לבשל עם גוים. כי כשהיה רעב בארץ ישראל חלו ויצאים רבים מבת כנח' בארץ מצרים ובארץ פלשתים כפינו הרעב וזה היה חרפה להם וכושלים בהם גוים כהיותם גרים בארצו: (יח) ויקנא ה' לארצו. ההנבא הנביא כי אחר שישער תשובה יקבל האל יתברך תפלתם ואז יקנא לארצו שלא יהיה ששמת וסעם הקנא

מצודת דוד

והספיס: (טז) קהל. אספית עם: עוללים. קטנים: מחופתה. מלשון חסוי ומכוסים: (יז) חרפה. מלשון חס ומלטה: (יח) ויקנא. (יז) חרפה. כי כעבור הכרז עמ' ילכו אל כלותם כעמ' ויהיו אלהיהם. ל"ל מדוע עזב עמו עשיו חסוי למס: (יח) ויקנא.

משלי הכתמים

וַיִּנְדְּעוּן צוֹ מִיר. בְּיַד אֵיךְ וְעַל שִׁבְעֵין רוֹפֵין דִּי שְׂרִים אֵין בֵּין וַיִּי וְעֵלֵין צוֹ מִיר קוֹמֵין דְּרִירוּיֵיל וְעֵלֵין דִּיא פִּעִמְשֵׁין פִּון דִּי מִדְּרִינָה מִיָּד אִיבְעֵרְדֵּשֵׁין. דָּאֵם וְעֵלְבִינָה אִין בֵּין הַקְּבִיָּה דִּי פִּלְאֵבִי תְּקֵלָה אֵן וַיִּיא וְעֵתָּה אֲפִעִמְשֵׁין וְיִדְרֵים צוֹ הַקְּבִיָּה וְיֵלֵין וַיִּיא אִים בְּאֵרְךָ פִּארְלֵעֵנִין. הָאֵם הַקְּבִיָּה יִגְזָאֵם אֵן דִּיא פִּלְאֵבִי תְּקֵלָה וְעֵלֵין וַיִּין שְׁעֵרְדִיג גֵּבֵין מִיר אֲפִלְדֵּר וְעֵלֵין: דְּרִיבֵי הָאֵם הַקְּבִיָּה דִּיא דִּיא פִּלְאֵבִי תְּקֵלָה מִיר אֲפִלְדֵּר שְׁעֵרְדִיג פִּון וַיִּין. כִּי עַד וַיִּנְעֵם וַיִּיא רוֹפֵין אֵין וַיִּיא וְעֵלֵין קוֹמֵין דְּרִירוּיֵיל וְעֵלֵין דִּיא יִדְרֵין אִיָּהֵן תְּשֻׁבָה. דָּאֵם הַקְּבִיָּה וַיִּנְעֵם הַקְּבִיָּה אוּף אִיָּהֵן תְּרַמְנָת. וַיִּואֵרִים אֲרֵךְ אֲפִים. הַקְּבִיָּה הָאֵם דְּרִירוּיֵיל שְׁעֵרְדִיג פִּון וַיִּין דְּרִיג פִּעִם. אִיָּהֵן דְּרִיג פִּעִם וַיִּנְעֵם הַקְּבִיָּה אִיָּהֵן מוֹחֵל וַיִּין אִיָּהֵן וַיִּין:

רש"י

(טז) קבצו זקנים. ממקולת שלה קצוץ חילי רפי וקל: (יז) לחרפה. לגידופין: למשל במ גוים. ל' משל ובעניה: (יח) ויקנא ה' לארצו. לשון המקנא אמה לי (במדכר י"ח) כנסה לבנו ארמה ונלחם במלחמתה ומתעסק בלרכיה

אבן עזרא

ההרבה: (טז) אספו. יצא חתן. לעשות מסד וכזי: (יז) בין. אין נכון לכבוד בבית הסס כהיכל לפטיו: לחרפה. רעב: למשל עם גוים. כי הרעבים יכרתו אליהם ואם בלו עליהם אין כח בהם להלחם: (יח) ויקנא. כעבור ארצו כמו שן ויאמרו לי וכבר הזכרתי כי דבר נגור

מצודת דוד

להחלף לבית ס': (טז) קדשו קהל. הוציאו את כל הקהל להפעטת לפני ס': אספו עוללים. עם הם יתענו עמכם: יצא חתן מחדרו. להקצין עם כל הסס ולא ישמח אל עם כלום: מחופתה. הוא מקום הסמלם הכלה עם החתן והוא הסודר שזכר: לחרפה צניעם וישלנו גם כדרך המעשים על כגמים: איה

פירוש ע"מ

פאסט טאג אונ דרפס איין איין נאמלונג: (טז) אספו עם ואמילט איין דאס פאלק אונ בריום אן דס קהל אונ ואמילט איין די זקנים אספו עוללים ואמילט איין יונגע קינדער אונ וייגענדקיגע קינדער וייא זאלען פאסטן יצא חתן מחדרו ויציא ארום גי' בין הקה פון זיין חדר אונ די בקלה פון איה חופה צוא איין אומקן זיך מיט נאר דעם פאלק צו ווייגיין אונ צו פאסטן מיט זיי: (יז) בין האולם ולמזבח צווישן דעם אולם אונ דעם מזבח זאלן ווייגען די פלגנים וים בדיגיין פאר גאט ויאמרו חופה ה' עי עקד אונ זאלן נאגן דר בארעם דיה גאט אויף דיין פאלק אונ גיב ניט דיין נחלה צוא שאנד למשל עם גוים דם די היידן זאלען גוועלטיגן אין צווישן די היידן ווי איה דר גאט פון די ישראל: (יח) ויקנא ה' לארצו וועט זיך גאט מקנא זיין פון וועגיין זיין לאנד

יִיעֶן יְהוָה וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הַנִּנְיָ שְׁלַח
 לְכֶם אֶת־הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיְצִיָּהָר
 וּשְׂבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא־אֵתֶן אֶתְכֶם עוֹד
 חֲרֻפָּה בְּגוֹיִם: כִּי וְאֶת־הַצְּפוּנֵי אֶרְחֹק
 מֵעֲלֵיכֶם וְהִדְחִיתִי אֶל־אֶרֶץ צִיָּה
 וּשְׂמַמָּה אֶת־פְּנֵי אֶל־הַיָּם הַקְּדוּמֵי
 וְסָפוּ אֶל־הַיָּם הָאֲחֵרוֹן וְעָלָה בְּאִשׁוֹ

עֲמִי: יִי וְאֵתֵיב יִי וְאֵמֶר
 עֲמִי: הָא אֲנָא מְבַרַךְ
 לְכוּ עֲבֹדָא וְחַמְדָּא
 וּמְשַׁחָא וְהַסְבְּעוּ יְהוָה
 וְלֹא אֵתֶן יְהוָה כִּי עוֹד
 חִי סוּדֵי כִכְנָא פִינֵי
 עֲסַמְיָא: כִּי יְהוָה עֲמִי
 דְאֵתֵי מַצְפּוּנָא אֶרְחֹק
 מִכּוֹן וְאֶלְצִינֵיה לְאַרְעָא
 צִדְיָא וְחַרְיָא רִישִׁיה
 לְקָמָא מְדִינְהָא וְסוּפֵיה
 לְקָמָא מְעַרְבָּהָ וְהַסְבְּ
 קְדוּמֵיה וְיַהֲרִיבִיהֵיה אֲנִי

ת"א ספוט, סוכה ט"ז
 רש"י

ורבותינו פירשו לשון התרה כגובלי על עסקי ארצנו
 (יט) חרפה. גדיף שיקראו לחכם הסרי לחם: (כ) ואת
 הצפוני. יע לפותרו על חיל הארצה ועליו מוטל: (כא) והדחיתו
 אל ארץ ציה ושמה ד"ר העם הכח שארץ מלכי אשור.
 ורבותינו אומרים זה י"ר הרע שאפון כלבו על אדם:
 הקדמוני. המורחי ורבותינו פירשו צי"ר הרע דרשו סי
 הימים הללו במקדש ראשון ובמקדש שני וכן פירשוהו על שם
 פניו במקדש ראשון וכני המורחב ולפי התרגום פירשו על
 חיל מלך אשור צ"ל פניו אל הים הקדמוני מקלת חילו אשלה

מחר"ל כ"א

על עטו. וכנגד שאמר למעלה שודך דגן הכובש הירוש כנ"ל
 אומר אני לכם עכשיו: (יט) חנני שולח לכם את הדגן ואת
 התירוש ואת היצירה ושבעתם אותו. וכנגד שאמר למעלה אל
 התן נחלתך לחרפה. חנני אומר לכם שלא אהן אתכם עוד
 חרפה בגוים. וכנגד שאמר למעלה בני גוי מלה על ארצי הריני
 אומר (כ) ואת הצפוני ארחיק מעליכם. אותו גוי הכא מצפון
 ארחיק מעליכם והדחיתו אל ארץ ציה ושמה במדבר: את
 פניו אל הים הקדמוני ואל הים האחרון. אותו ארבה

רד"ק

פסגו שהיו חרפה בגוים: לארצו. כגבור ארצו וכן הפקנא אתה
 לי: (יט) ויען. ענה לציוקם על ידו בניבוי: שיח לבס. ו
 התורשית לכם עצי השרה ועשב הארץ ונתת הרגם בכרך
 לבסן: ושבעתם אותו. ממנו. וכן פן השכנו והקאמו השבע
 ממנו: (ס) ואת הצפוני ארחיק מעליכם. החרבה קרא צפוני
 שבה להם מפאת צפון: והדחיתו אל ארץ ציה ושמה. ושם
 ימות שלא יוכלו יאכל ולקח ורלה באשור: את פניו אל הים
 הקדמוני. מ"י המורחי והוא י"ל כנרת אל הים המלח שחם
 לסודת ארץ ישראל: ואפוא אל הים האחרון. י"ס המירבי והוא
 שקרא אותו בחרת הים הגדול שהוא לכערב ארץ ישראל: המורחי
 לים המערבי: ועלה באשור. האל"ף ביש"א לברו: ופעל צנחנה.
 כפל הענין במלות שונות כי צנחנה כמו באשו
 ופסג העלה שיעלה ריחם הרע לאף העוברים: כי הגדול לעשות.
 הארבה הגדול לעשות רע בארץ האל התברך ריחם
 על הארץ והמיתו. ורבותינו ז"ל פירשו זה הפסוק לטובת המשיח
 ואברו ואת הצפוני ארחיק מעליכם זה יצר הרע שצפוני ועובר
 כלבו של אדם: והדחיתו אל ארץ ציה ושמה. למקום שאין בני אדם
 מצויין לתגרות בהן: את פניו אל הים הקדמוני. שנתן עינו
 במקדש הראשון והחרבו שני המקדשים שני החרבו והגן תלמיד
 חכמים שבו. ועלה באשו ופעל צנחנה. שכינת אנוכח ובתורה בשונאי
 ישראל. כי הגדול לעשות אבר אביו ובתלמיד חכמים

מצורת ציון

מלשון קלאס: (כ) והדחיתו. מ"ל דחיה: פניו. כ"ל כלבו ותקלמו:
 האחרון. המעטק קצוי אסוף וכן עד הים האחרון (דכ"ס ז' ד')

להיות ויאמרוהו הנביאים על ל' ענר: (יט) ויען. את
 הכהנים הכינים. מלת ושבעתם כמו מלח נס חסר: ולא
 אהן אתכם. שיפולו לבקש לחם כלאשר אמרו מלרים נחמו
 יד: (כ) ואת הצפוני. חיל הארצה שכא מפלח לפון
 ועטם אל ארץ ציה שלא יוכלו מה יאכל: הקדמוני. הוא
 המורחי והאחרון המערבי ושניהם כנגד ירושלים והנה

פניו אל הים הקדמוני מקלת חילו אשלה
 פניו אל הים הקדמוני מקלת חילו אשלה
 פניו אל הים הקדמוני מקלת חילו אשלה

מצורת דוד

כ"ל כלשך כן נעשו אז בעבור חלני יתקלא המקום ששעת חרן
 העכו"ם: (יט) ויען. על שאלת בקשת עטו: חנני שולח לכם:
 כ"ל מנחם קמים הכהנים כחמטת הכה: ושבעתם אותו. כ"ל
 לעכו"ם ונסתול חסמם: (כ) ואת הצפוני. הארצה הכא מנחם
 את פניו. התקלת קבלת הכהנים חלניו אל כיכ הקדמוני הוא
 כהמורה חלניו אל הים האחרון הוא כיכ המערבי: ועלה באשו.
 פירוש ע"ש
 איהר געבין איר בדרעפרינשיס ויחבול על עטו אונ ער
 וועט זיך דר באריבען אויף זיין פאלק: (יט) ויען ה'
 יאסר לגיבו אונ גאט וועט ענטפערן אויף דעם גבעט
 פון זיין פאלק אונ וועט זאגן צו זיין פאלק חנני שולח
 לךס את דגן וגי נון איה וועל שיקין צו אייך דאס
 קארין אונ דעם וויין אונ דעם בויקיל אונ איר וועט
 אייך אן ועטין פון אים ויא אהן אתכם עור חרפה בגוים
 אונ איה וועל אייך זעבן געבן קאה איין שאגן צווישן
 די פעלקר דס זיי ואלן זאגן אויף אייך איר זענט
 גיכעקערט פון פרומ: (כ) ואת הצפוני ארחיק מעליכם אונ

אֶכְנִי לְמַעַבְדֵי יִשְׁרָאֵל
 כִּי לֹא תִדְחֲלִין אֶת עַמִּי
 דְּיִשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי יְהוָה
 אֲבִיר אֲסַפֵּי וְיִשְׂרָאֵל
 יִקְרָא שְׂמִי הַיְיָ
 כִּי לֹא תִדְחֲלִין חַיִּים
 בְּרַא אֲרִי אֶתְעַשְׂרוּ דְרֹתָ
 מִדְּבַר אֲרִי אֵילָנָא
 אֶצְלָה אֲבִיהַּ תִּינָא
 וְנִפְתָּחָא מַעַנְתִּי בְּרִיחוֹן
 כִּי וּבְנֵי צִיּוֹן בִּיעֵי יְחַדוּ
 בְּמִטְרָא דִּי אֶלְקָחוּן
 אֲרִי אֶתִּיב לְכוּן גַּת
 מִלְּקָחוּן בְּכוּן וּמִחַיִּים

וְתַעַל צַחְנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת: כִּי אֶל־
 תִּירָא אֲדָמָה גִּילִי וְשִׂמְחִי בִּיהִגְדִּיל
 יְהוָה לַעֲשׂוֹת: כִּי אֶל־תִּירָאוּ בַּהֲמוֹת
 שָׂדֵי כִּי דִשְׂאוּ נְאוֹת מְדַבֵּר בִּי־עֵץ
 נֶשֶׂא פְרִיָו תֵּאֲנֶה וּגְפֵן נִתְּנוּ חֵילֵם:
 כִּי וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילִי וְשִׂמְחוּ בִּיהוֹה אֱלֹהֵיכֶם
 כִּי־נָתַן לָכֶם אֶת־הַמּוֹרָה לְצַדִּיקָהּ וַיּוֹרֵד

רש"י

למורה ומקלחו למערכ: צחנתו. כלשו וורה עליו שהוא
 לבן וזהו ועטוף: כי הגדיל לעשות. רעה שפסע ידו
 בגדולים: (כא) אל תיראי אדמה. ארץ ישראל כשתוכחו
 בנחמה: (בג) את המורה. את בניאויס הנמרים אהכס

(כב) אל תיראי בהמת שדה כי דשאו נאות מדבר כי עץ נשא
 המורה לצדקה גוי. מסר וורה שיהיה עמו לבא במרחשון. ומלקיש
 כפיא עמו שרעין כמו במרחשון. ומלקיש כפיא עמו תבואת ניסן.
 ויהיה או יורענו ויהיה אמר ללך אף על פי כן צאו וורעו ועשה
 אבן עזרא

בהיחס בלרץ שמה ימית: צחנתו. כמו כלשו ואין ריע
 לו רק העם כסול: (כא) אל תיראי. כנגד וטורח מלך:
 גילי. כנגד מספר: כי הגדיל השם לעשות. טוב
 כנגד כי הגדיל הארצה הלרע: (כב) אל תיראי בהמות
 שדי. כנגד גם בהמות שדי תערוב אלין: כי דשאו נאות
 מדבר. הסך ואם חלה נאות מדבר: כי עץ נשא פריו.
 הסך כל עני השהו יבשו: (כג) ובני. חקר יפת כי המורה
 הוא הנביא שהוא מורה אלוהים דרך עץ על כל צדקה להם
 הטובה והוכיר מורה אלוהים כמו בלתי החמור תמור
 המרתים שלשים עיירים ושלשים עיירים המכעיר את
 הכערה כי יבעור איש ולפי דעתי שהוא כמו וורה ואמר
 את המורה לצדקה כמו שמש לזקה ומרפא בכנפיה. ועם
 הוראה שתרנם חסדן כן ובני ציון ביעו וחדו במיטרא דה
 בעגניה ולקישא בירת ניסן. ורבותינו ז"ל פירשו כי וורה ומלקיש שמה שנת

סצורת רוד

אהר המיטה ועלם רימס הרעה כלפי המוכרים: ותעל צחנתו.
 כפי פסד בנימ: כי הגדיל לעשות. כי הלאכה הגדיל לעשות
 רעה מרובה כל"י וכן ימות ולא יבוע עוד: (כא) אל תיראי
 אדמה. שלא יבוע הארצה שיהי אלא גילי ושמה"י עמקס הגדיל
 ס' נבוח טובכ הכנה: (כב) אל תיראי בהמות שדי. לידע על
 החסון המרע: כי עמקס מגיל דשא נמקוס אילי המדרכ מושב
 הכוטים: כי עץ נשא פריו. ר"ל כי אפי' סען יגדל פריו וכל עץ
 כשתלמיח דשח כי יופר יש לזך מטר סעמיס אל סילמח מלדש

פירוש ע"מ

ער הם גיגרייקט צו קאן פיי: (כא) אל תיראי אדמה
 האב קיין מורא ניט דו ערד פון ארץ ישראל ויען דו
 וועקט תשובה קאן גילי ושמיחי כי הגדיל לעשות ויי
 לוקסמוג און פרייא דיה דען גאט הם גיגרייקט צוא
 קאן אין דיר גוקס צוא ויין פאלק: (יב) אל תיראי
 בהמות שדי הם קיין מורא ניט איר בהמות פון דעם
 פעלד כי דשאו נאות מדבר דען ויי האבין גיגראט דו
 וואנגונג פון דר סך דר פלוקסיר גראו וואקסס אין ויי

סדר"י קרא

שמילא כל ארץ ישראל מיום המורה ליום המערכ אדמינו
 התכאש הארץ מכאשו ומצחנתו. וכנגד שאמר לפסלה שורד
 שדה אכלה אדמה הור וריפא כהן (כא) אל תיראי אדמה גילי
 ושמיחי כי הגדיל לעשות. כי הקדוש ברוך הוא הגדיל לך
 נשים וכנגד שאמר לפסלה גם בהמות שדה תערוב אליך כי
 יבשו אפיקי מים ואם אכלה נאות מדבר. חזו ואכר כאן
 פרוי תאנה ונסן נתנו חילם: (כב) ובני ציון גילו ושמיחו גוי
 המורה לצדקה גוי. ומלקיש שיהיה עמו לבא בניסן. ויהיה
 כפיא עמו שרעין כמו במרחשון. ומלקיש כפיא עמו תבואת ניסן.
 ויהיה או יורענו ויהיה אמר ללך אף על פי כן צאו וורעו ועשה
 רד"י

ויתר כפולם: (כא) אל תיראי אדמה. ארץ ישראל אל יראו
 יושביה: גילי ושמיחי. כנגד הגיו וסדרי והלילו קדשו צום:
 כי הגדיל לעשות. פירוש לעשות מוכות כנגד הארבה
 שהגדיל לעשות העות: וכס אל תיראי בהמות שדי. כמו שדה
 כנגד מה שאמר גם בהמות שדה תערוב אליך: כי דשאו נאות
 מדבר. שאמר עליהם ואם אכלה ויבין שדשאו כן פלאו
 האפיקים מים: כי עץ נשא פריו. כמו שען נשא פריו ביושב
 כן במדבר דשאו מקומות הרשאים: חילם. כחם ורואו הפרי
 ויוגזו תרנם מענו פירוחן: ונסן ובני ציון. כנגד מה שאמר
 תקני שומר בניין: כי נתן להם את המורה לצדקה. כמו
 וירה ואכר כי נתן להם לצדקה שעשה עמכם בעברו על עשעשי
 ופך ארבע במשך וזכר המורה תחלה שהוא במרחשו אה"כ
 פירש עוד ואכר ויורד להם גשם מורה ובלקיש בראשון. או פי'
 הגשם שנקרא מורה הוריוו להם בעתו שהוא במרחשו והוריו
 להם גם כן מלקיש בעת בחושי הראשון שהיו ניסן ומורה
 מורה ב"ם כפי וירה ביור ויוגזו תרנם המורה הראשון ענין
 אלהקן ארי יהיב לכוון. כי מלפניו לכוו מוחית לכוון מורה ככר
 בעגניה ולקישא בירת ניסן. בניסן באותה שנה שאמר אהר שנת

סצורת ציון

באשו. ענין סחון: צחנתו. ענינו כמו כלשו ואין לו ענין
 ובפיו כל נדרי סחן סכס: (כב) דשאו. מל דשח ומשכ: נאות.
 מדוכ: נשאר. סען ונדל: חילם. סען ונדל סחן ונדל פניו: פניו:
 (כג) המורה. כן וקל כשם סחון סחן סחנה סחנה סחנה סחנה
 ומשעט סחן וסועים ויה ויה ומקוס (דכיים י"ב): לצדקה.
 כמו כלדקה וכל הלמ"ד במקום סח"ה כמו שכתב לכהם (סחלים

וועם איר האבן גינגונ צו עסין כי עץ נשא פריי דען דר
 בום הם גיגראקן און האט גימאכט וואקסן גיגע
 פירות מאנה ונסן נתנו חילם און דר פיינג בום און דר
 נויין שמאק בום האבן גיגען וייער פח פלוקסיר ויי
 האבן גמאכט וואקסן פירות: (כג) ובני ציון גילו ושמיחי
 בה אלהקים און איר קינדער פון ציון נייט לוקסמוג
 און פרייט אייך אין גאט אייער גאט כי נתן להם את
 המורה לצדקה דען ער הם אייך גיגען דעם רעגן

לָכֶם גַּשְׁמׁוֹ מוֹרָה וּמַלְקוֹשׁ בְּרֵאשׁוֹן :
 כִּי וּמַלְאוּ הַגְּרָנוֹת בַּר וְהִשִּׁיבּוּ הַיִּקְבִּים
 תִּירוֹשׁ וַיִּצְהַר : כִּי וּשְׁלַמְתִּי לָכֶם אֶת־
 הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אֶבֶל הָאָרֶץ הַיֵּלֶק
 וְהַחֲסִיל וְהַגֶּזֶם חִילֵי הַגְּדוֹל אֲשֶׁר
 שְׁלַחְתִּי בָכֶם : כִּי וּאִכְלַתֶּם אֱכוֹל
 וּשְׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת־יְיָ וְהוֹדָה
 אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְּלִיא

קטר בכר בעדניה
 ויקרישא בירח ניסן:
 כד ויקלון אדרניא
 עבורא ויטופון גענויא
 חקרא וביניא כשרא:
 כה ואשלם לבון שניא
 חקרא חלף שניא דבוו
 יתכון פלחי פובכניא
 אוסיא ולי שניא
 ושלטוניא וסרבוניא
 פורענות חילירקא
 דשלחיה בכון ימיו וחקלון
 מיכל וחקבעון וחקבחון
 יה שקא די אלהון
 בעבר עמבון פרישן
 ת"א גסא מורה: טעמיה: ח' אהל
 גסו: . מ'ק' ט'

מהר"י קרא

להם הקרוש ברוך הוא גם שגדלה התבואה שהיו ורעין במרחשון ואחרי שורעין בניסן ואף על פי כן נמצא עומר קרב וכונן במ"ו בניסן ושתי הלחם בעצרת הדא הוא דכהניב ויורד לכסא בשם יורה ומלקוש בראשון: (כה) חילי הגדול. זה החיל שאמר לבעלה ונתן קילו לפני חילי הוא הארבה: (כו) להפליא. שגדלה התבואה בלחד עשר יום: (כד) והשיקו. לשון השמעת קול כשהקילות יורד מן הגת אל חוץ היקב והוא הבור שלמי הגת:

רש"י

לשוב חלי כלי לזקק לחכם: מורה ומלקוש. כמו יורה ומלקוש (דברים י"א): בראשון. בניסן ואף ע"פ שהיורה הוא רביעה ראשונה היורדת על הורע והיא במרחשון אחת שנה בניסן ורעו כמו שמפורש במסכת תענית בשמעת קול כשהקילות יורד מן הגת אל חוץ היקב והוא הבור שלמי הגת:

רד"ק

יצא רוב אור ולא ירדו להם גשמים וירדה להם רביעה ראשונה באחד בניסן אמר הנביא לישראל צאו ורעו אמרו מי שיש לו קב חטים או שעורים יאכלנו ויחיה או יורענו וימת אמר להם אף על פי כן צאו ורעו גשמה להם גם ונתגלה להם מה שבתורים ובסדקין של גמלים ושכבתלים ויצאו ורעו שני ושלישי ורביעי וירדה להם רביעה שנייה בחמשה בניסן והקריבו עומר במ"ו בניסן ונמצא העומר המתקרב מתבואה הגדלה בששה חודשים קרב ב"א יום. ונמצאת התבואה הגדלה בששה חודשים גדלה באחד עשר יום ועל אחת הדרך נאמר הורעים כדמשה ברנה יקצורו: (כד) ומלאו הגרנות בר. מביא הוא: והשיקו. כמו והציפונו ויפח ה' אלהים את מי או השקן על גביהם. ודבריו רבותינו ו"ל מי החן שנשמאו חשיקו ואחר כך הקדישן מחורין מקרישין ואחר כך השקו סמא"ם מירוש שקען במי מקוה עד שיצופו מי המקוה עליהם: (כה) ושלמתי לכם את השנים. כי לא באו בשנה אחת השקן שפירש. וינתן תרגם הפסוק הזה דרך משל נראה כי רעתו היה שהיא נבואה עתירה לימות המשיח שתרנגם ואשלם כבון שניא וכתבתי ור': (כו) ואכלתם. אשר עשת עמכם להפליא. פלא היה כי בשנת אחת שלם להם תבואת ארבע שנים. ולדבריו רבותינו ו"ל שכהבנו היה הפלא יותר גדול: ולא יבשו. לפי שהיה להם בצלה השנים הרפת רבע בניסן:

אבן עזרא

בראשון בחדש הראשון כי לעולם יהיו בין זמן היורה שהוא כמו המורה וזו זמן המלקוש ימים רבים וכחדש ראשון יבואו שניהם וזה במעשה גם וגם הוא כי הגדול ה' לפסות: (כד) ומלאו. והשיקו היקבים. כמו משקות: (כה) ושלמתי. זה יורה שכל שנה שעברה בא מין אחד ועתה באו חריבעין והיה להם שזובע גדול: (כו) ואכלתם. ולא יבשו. הפך הנוצו אחרים והם שנים שרשים והטעם

מצודת ציון

הגמול: בראשון. ר"ל כמו בזמן הסלסוף קודם עליכת הנשמים שהם כל אחד בזמנו: (כד) והשיקו כשיסין והשקן ויודים אל היקב משמטיים כעשת קול ור"ל שיתרבו היין ומשמן: (כה) ושלמתי לכם את השנים. מה שמחבר שבנים הקדומי ע"י הלכיהם שלמים לזמן למלאות הכלי כהם הסהים הכבדה מרובה: (כו) ואכלתם. זה חמלה חמלה שיהיה ע"ל לא יחסר חלקם מחמלה עד כדי שיהיה לא דרך שאלוהים כימי הכעז כק להחיות את כנסם: והללה. או חמלה חמלה ואלוהים ולא יבשו עמי לעולם. ר"ל עוד לא ילמו לגור כהללות

טו' ומשפטו נכסה: וילקוש. הוא המטר המאומר שזכר על הקיץ ושל המללות: (כד) הגרנות. מקום שאלוהים חס התבואה: בר. תבואה כמו לשכור כד (בבב"ש מ"ג): והשיקו. מן הסממנה קול כמו כמק נגים ושיעם לנג: היקבים. הם סבוכים שסיון ומשמן יורד כסם: (כו) והללתם. מלכות הלל ושבח: להפליא. מלשון פלא ומאבון:

פירוש ע"מ

(כה) ושלמתי לכם תג' אונ איה וועל בעצאלן צו אייה די יארין וום דר היישעריק ארבה אונ ילק אונ חסיל אונ גום הט אויף גינעסין חילי הגדול אשר שלחתי בכם מיין גרוים חיל וואס איה האב גישיקט אין אייך: (כו) ואכלתם אכול ושבעו תג' אונ איהר וועט עסין אונ וועט זאט ניין אונ וועט לובין דעם גאמקען פון גאמ איינער גאמ וום ער הט גימאן מימ אייה גסים מען זאל ידך פר וואוונדערן א' י' גי' גא' גיש' עמי לעמך אונ

מית גרעקטיקייט פלוקר איי דר צייטונם ער דארף גיין ויורד לכה גשם מורה ופלקוש בראשון אונ ער האט גמאקט גידערן צו אייה דעם פריען רעגן אונ דעם שפעטין רעגען אין ערשטען חודש דם איז ניסן: (כד) ומלאו הגרנות בר וג' אונ די שיינערס וועלען פול ווערן מיט תבואה אונ די גריבך וום פר די קעלמך וועלען שרייען אונ רושען פון דעם וויין אונ בוקיר וואס פון די קעלסקער וועט צייין ריעען אין וויא:

וְלֹא יִבְשׁוּ עִמִּי לְעוֹלָם: כִּי וַיִּדְעֶתֶם כִּי
 בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וְאֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 וְאִין עוֹד וְלֹא יִבְשׁוּ עִמִּי לְעוֹלָם:
 ג' וְהָיָה אַחֲרֵיכֶן אֲשַׁפּוֹךְ אֶת־רוּחִי
 עַל־כָּל־בָּשָׂר וְנִבְאוּ בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם
 וּקְנִיכֶם חֲלֹמוֹת יַחֲלֹמוֹן בַּחֲוִירֵיכֶם
 חֲזִינֹת יֵרָאוּ: י וְגַם עַל־הָעֶבְדִּים וְעַל־
 הַשְּׂפָחוֹת בַּיָּמִים הַהֵמָּה אֲשַׁפּוֹךְ אֶת־

זלא יבדהתן עמי לעולם: כי והדעון ארי בנו בית ישראל אשריתי שקנתי נאנא וי אלהיכון ולית עוד ולא יבדהתן עמי בית ישראל לעולם: ויהי קתר פן אשפוך נת רוח קדשי על כל בקרא והנבון עניכון וקנהיכון סביכון חלמון יחלמון עלמסכון חזונון יחזונו: כי ואף על עבדון ועל אמהון ביומו האמון אשפך נת רוח קדשי: ואתן

ה' את רוחי ואתן פקדון פקדון פקדון

מהר"י קרא

שנאחר בנים ידעו המים ישעורים ובמזן בן קרב העומר ושתו הלחם בכנרת: (כז) ולא יבשו עמי לעולם. כאן נתבאר על לעתיד לבוא: (א) חלומות יחלמוון, שבחלום ובחזיון לילה ידברו

ה"ח

(כז) וידעתם. הכירו שאני שאתכם שומע צעקהם ואני אלהיכם ואין עוד. לא באהלי העמים שעבדתם כי הם לא יועילו כי תהו המה: (ג) והיה אחרי כן. כמו והיה בארית הימים, ואמר אחרי כן לפי שאמר וידעתם כי בקרב ישראל אני אמר עתה תדעו ולא ידעת שליכה כי ער תשובו והחטאו לפני ואמר אחרי זאת הידוע יבא זמן שתדעו אותי וידעת שליח ולא תחטאו עוד ותוא ליבות הששים שנאמר כי סלאה הארץ דעת את ה': אשפוך רוחי על כל בשר. פירוש בישראל כמו שאמר בטקום אחר כל בשר ואינו לכל בעלי חיים אלא האדם לבדו. ואמר ויברך כל בשר יבא כל בשר כן פרס הגה כל בשר על ישראל והבנות לתיות רוח הקדש עליהם. ואתר כל רצונו לומר הגדולים והקטנים כמו שאמר כי כלם ידעו אותי לסקטמן ועד גדולם. והיו חזר דעה והושל כמו שאמר ונתח עליו רוח ה' ואחר כך פירש רוח חכמה ובונה רוח עצת וגבורה רוח דעת ויראה ה' ומפני שידרך שכלם ויכרך במקצהם כח הדברי עד שיתגבאו כי לא אכר כי כלם והנבוא אלא יבואו בניכם ובנותיכם. ובשפיות הרוח אכר על כל בשר אבל בנבוא לא אמר כל אלא נבוא בניכם ובנותיכם. ואמר י' כח בחורים לא כלם הווא עד שכתב החכם הגדול הרב ר' משה בן זייבון ז"ל כי לא הבא לאדם הנבואה ואפילו עם השליחות אלא אם כן קדם לו פכע בעת היצירה והבנים והבנות והנבוא כנערוהם כמו שבואל הנביא והנבואה תהיה להם כבדואה החלום כמו שאמר חלומות חזיונות. וכן היתה נבואת רוב הנביאים. כמו שאמר אם יהיה נביאם ה' בבראת אליו הארוע בחלום האדבר בו. וכן יהיו בהם פעלות זה למעלה בוח כמו שהיו בנביאי שעברו עד שאולי יהיה בהם כמשה רבינו ע"ה. והנה זכר שלשה פעלות אשר כשגוה האדם ויבי העצרת ויסי הבחרות ויסי הזקנה: (נ) וגם על העבדים. כמו שאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני כצר אכריכם ובנעריכם וגם אותם לפי שיצמדו בארץ ישראל ויצדו את ישראל תהיה להם רוח דעת

רש"י

ג' (א) והיה אחרי כן. לעתיד לבוא. על כל בשר. על מי שנעשה אכן רך ככשר דוגמת ומתו לכה לב

אבו עזרא

אחד וכמוהו יען ועולו על: (כז) וידעתם. לולי ככודי שהוא כמותכם לא היה זה על כן וכעתו כי מהיח והלאה ולא יבשו לעולם: ג' (ח) והיה אחרי כן. אמר ר' יוספה כל ואת הנבואה הוה לעתיד. ורבי משה הכהן אמר אם כן למה אמר אחרי כן רק והיה באחרית הימים אולי זה הנביא היה בימי יהושפט על כן וזכור עמק ויהפספ והכניאים וכני הנבואים היו רבים כי רבים יאלו לדבר עם אלישע ועובדיהו לכדו החכאי מן הס ק': ע' כל בשר. בחרץ ישראל שהוא מקום רלוי להנאל: (כז) וגם על העבדים. ששבו לתורת

דוד

העמו"ם מהסנין הלחם ולא יסלנו ח"כ מרעה הטובים וכעתם: (כז) וידעתם. הו הדעו לכי אני בקרב ויבאל להבנות בהם: ואין עוד. ח"כ סוד חלום לנכר על ידי מלחה לכה עכס מבינה כוחם: ולא יבשו וגו'. וכן לא יבשו עד מולט כי מי יעמוד למולו להכילם לרי גושה: ג' (ה) והיה אחרי כן. כ"ל אחרי יעמי מנביס בנות הגשום: ר"ל רוח חכמה ובכרת אלכום אספון על כל בכר כי חף העמו"ם יכירו או ידעו ספי הוה חלללים: ונבוא בניכם ובנותיכם, לא כמו בימי הגולה שנעדרס כנעוהם מהכרל כי או יעלכו בניכם ובנותיכם עם כי הלבוט עם ר"ל חלום נכונה: חזיונות יחלמוון. ר"ל חלום נכונה: חזיונות יראו. גם סוף ענין מלחה נכונה: (ג) אשפוך את רוחי. רוח חכמה לדעתלם סי:

פירוש ע"ט

וי וועלן גיט פרי שעקמם ווערן מיין פאלק ביו אייביג:
 (כז) וידעתם כי בקרב ישראל אני און איר וועט וויקן דם איר ביו צווישן די ישראל ואני ה' אלהיכם ואין עוד און איר ביו גאט אייער גאט און עם איו גיט דא גאך און אקאט און ווי איר ביו ויא יבשו עמי לעולם און ניי וועלן גיט פרי שעקטם ווערן מיין פאלק ביו אייביג:
 ג' (א) והיה אחרי כן אשפוך את רוחי און עם וועט ניון דר נאך פרוקר לעתיד ועל איר גאט פאר גיטין

**רוחִי: יִנְתְּתִי מוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ
דָּם וְאֵשׁ וְתִמְרוֹת עֵשֶׂן: יְהִי שִׁמְשׁ
יִהְיֶה לְחֵשֶׁךְ וְתִירַח לְדָם לְפָנַי בּוֹא יוֹם
יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: ה' וְהוּיָה כָּל אֲשֶׁר
יִקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה יִמְלֹט כִּי בְהִרְצִיּוֹן**

ר"א כס"ו (בכנס י')

מרה"י קרא

הקב"ה עמסה: (ג) ונתתי מופתים בשמים ובארץ. אף זה מן הפוליס. כשהוא אומר ונתתי מופתים בשמים אינו יודע מה מופתים יתן בשמים וכשהוא אומר בארץ אינו יודע מה מופתים יתן בארץ. חיי לך פתרון בצדן. מופתים שאותן בשמים אש והמרות עשן. וארץ דם: (ד) והיחש והיפך לחשך והירח לדם. מפני שאבות העולם מונין להם ועודבין להם ר"ק

בשר (ימחקל לו): (ג) והמרות עשן. זקופות מעלה עשן כגובה: (ד) והיפך לחשך. לבייש את המשמתיים לחמה: (ה) והיה כל אשר יקרא וגו' כאשר אמר.

וכן הוא אומר מאותה השמים אל תחתיו כי יתרו הגרים בהמה: **אבן עזרא**

השם וככה השפמות: (ג) ונתתיו. מנהג אנשי הקודש כל אשר יזכרו צ' דברים יתל לספר דברי השני כהתהילה ואחר כך ישוב אל הראשון כהמרוג כמו לך יום אף לך לילה ואתן ליתקח את יעקב ואת עשו וככה זה ונתתי לך בארץ וכשמים אש ותימרות עשן: (ד) השמש. יספר קדרות שיהיה לשמש בהתמרתה עם תירוח והירח יקדר ויהיה אדום זה יהיה כהיותו רחוק מראש התלי וזכנו קרוב

והשכל. וענין שפכות הרוח רצונו לימר שתהיה בהם רוח לרוב כענין הסיפיה. וכן אבן שפכתי על בית דוד ועל יושב ירושלים רוח חן ותחנונים: (ג) ונתתי מופתים. באותו הזמן אתן מופתים על ההריר לבאת המורות והיו בשמים ובארץ חדם בארץ לרוב ההרג שיהיה. אש והמרות עשן בשמים והם הברקים השורפים בנפלים השורפת תעלה עשן להם יהיו טיפת על כמות הגוים הנבאים עם גזו ומנוג על ירושלים: והמרות עשן. עמודי עשן. ילפי שהמכר בין גבורה ושנה ידכו הדבר הגבוה והעשן אליו לפיכך אבד המרות עשן על עמודי העשן וכן בדבריו רבותיו י"ל על העשן אמרו משתעלה המרתו ואמרו בית אביסין היו על מעשה הקטרת ולא רצו ללמד ושלחו והביאו אומנים סאלכסנדריא והיו יודעים לפשם כביתם ולא היו יודעים להעלות העשן כמותם שהללו כמדר ועולה כמכל והללו מפצל לבאן ולכאן ואלה הברקים שירדו שלא במבטע או השמש שיפך לחשך והירח לדם פירשו כפירושם כמשמעו כי באותו הזמן יהיו אלה המופתים. וכן דעת החכם רבי אברהם אבן יצחק ו"ל ופירש על קדרות המורות והיו מופתים על צביות ופירושיהן ופירושיהן יהיה באותו הזמן לפני בא יום ה' והוא יום מנפת גזו וכגון והעמים אשר אתו והמניני האלה יהיו מופתים על הדבר הזה. ופירושיהן המורות יהיה באותו הזמן לפני בא יום ה' והוא קדרות שלם יהיה הירח שהור וכשלא יהיה הקדרות שלם יהיה אדום כדם ו"ש והירח לדם. והמכ"ם פירש כי זה הירח והירח הוא ער"ם על הצרות שיבאו על העמים והמופתים שאמר בשמים ובארץ דם ואש ותמרות עשן וכן השמש והיפך לחשך והירח לדם כל זה הוא משל אל הצרות והמלחמות כמ"ל על הארבע לפניו רגזו ארץ רעשו שמים שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם. וכן יאמר על כפלת גזו ובכונן שמש ירח קדרו וכוכבים אספו נגהם ולפי הרמב"ם י"ל מה שאמר לפני בא יום ה' הירח על לבא יום ה'. ואפשר שאמר שהצרות והצאת תהיה לישראל ויהיה להם האור לחשך לפני בא יום כפלתו לפני בא יום ה' הירח על לבא יום ה'. ופירוש ער שילחמו עליה הוצאת חצי העיר כגולה וזה הוא החשך כמו שאמר בגזו (זריה) וזה היה ארץ יקרא ופסקאן ויום מופת גזו ומנוג הוא יום ה' הגדול והנורא כמו שאמר בארבה כי גדול יום השם וגורא מאד: (ה) השמש. פירשנוהו: (ו) והירח כל אשר יקרא. כי או במלחמת גזו ומנוג תהיה צרה גדולה לישראל וכן מועט כמו שאמר על אותו הזמן חבי כמעט רגע

מצודת ציון

מלשון חזון ומלאה נכוסה: (ג) ונתתי. כמו וחקן: מופתים. מלשון מופת ומוסד: והמרות. מלשון סילן חמר:

מצודת דוד
(ג) דם. ר"ל בלתי יסך על הכהן ויחמר זכ על גזו ומנוג: ואש. מן הכמים חרד עליו אש כמ"ם וכשפתי אתו בדבר וכדס וגו' אש ופכתי למטיני עליו (ימחקל ל'): והמרות עשן. עשן הכהנים

פירוש ע"מ
דאוינע מענע פאר גיטן מיין רוח הקודש: (ג) ונתתי מופתים בשמים ובארץ אונ איך וועל געגען וואוינדער אונ צייקן אוף דעם הימירל אונ אוף דר ערד דהיינו דס וואש והקדרות עשן פלומ אונ פייער אונ איין גטיימלן רוח פלוקר עס נועט זיין איין הוקר אונ איין גלייכר רוח אזו ווי איין טיימירל בום וואס ער וואקסט הוה אונ גלייך אונ דס וואקסט ער אוף גזו ומנוג: (ד) השמש והירח ויפך לחשך ותימרות עשן לדם די זון נועט פר קערט ווערן צו פיקנטקעניש צו פר שעמין די זום דיינין אונ בויקין זיך צו דר זון אונ דיא רבניה נועט פר קערט ווערין צו פלומ אונ דס נועט זיין לפני בא יום ה' הגדול והנורא דער פארקטונער: (ה) והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלטה

הענה למעלה זקף כליון חמר: (ד) היפך לחשך. ר"ל מגודל הכהן הכל עליהם יחשך להם הכהן: (ה) יסך נמלטה דס כי לא יל תמירל כדכס והוא ענין מילתי כי כההרס כלרה העול' לה: הגדול והנורא. כי אז יכיהם גדולה ממלכותו ומעטיו כמלכות: (ה) כל אשר יקרא בשם ה' ימלטה. ר"ל בני המלכה הקולטים עשה ה'. הנה ימלטו מן כללם הכהן על הכהנים: כי בהר ציון.

לקוטי הקרים
נת והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט וגו'. דער ירושלמי שייקום דכי והודה האם גיאתם פון רבי יתקדם ועינין ועינין אייניך בארץ צריין גיין צו אשקרה. גיים גיש ניש אריין פלייצלונג גאר ער שפטים אין הויף ביאד יא סיר אונ רופס דער קעקסט פון שררה אונ ער בעט דעם קעקסט ער זאל זאגן דעם שררה דער מענטש וייל צריין גיין אונ ביידין מיט דעם שררה. אבער הקב"ה איז ניש אזוי. אז איינער האט געים צו בעטין ביי הקב"ה. קין ער בעטין ווען ער וייל. אפילו אין מיטן באקס. אונ ער זאל גיש רופין צו מלאכים ניש צוא מיכאל ניש צו גבריאל ניש צוא הקב"ה אונ הקב"ה וועט אים בעטערין. ווי עס שפטים אונ פוקר ויער עס וועט רופין דעם נאציין פון הקב"ה וועט דערשעם ויערין. רבי פוקס זאגט עס האט אפאהל גינקאפן איד אין גיזאנגין פון די שפסאם התקדא האם אים נקראפן אנוי פון רום. **ציינער עס וועט קוקן נאקטם כאג דר גרויקער אונ דער פארקטונער:** (ה) והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלטה

וּבִירוּשָׁלַם תְּהִיֶה פְּלִיטָה כַּאֲשֶׁר אָמַר
 יְהוָה וּבְשָׂרִידִים אֲשֶׁר יִהְיֶה קָרָא:
 דִּאֲכִי הִנֵּה בְיָמַי הִהְמָה וּבָעֵת הַהִיא
 אֲשֶׁר אָשׁוּב אֶת־שְׁבוֹת יְהוּדָה
 וִירוּשָׁלַם: ד וּקְבַצְתִּי אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם

דציון וכירושלם תהי
 שזוכהא כמא דאמר וי
 וקמ שזכא דני זמין:
 אארי הא קיזמא האנו
 וקענדא ההיא דאחיב
 ית קלות אנש יתנה
 ויהקירושלם: וקאכנוש
 יתפל פלתי מורא קחור
 סחור דאקרא ישראל
 ת"א ובעריוס פסח' 25 חולין קננו

מדר"י קרא
 (ה) ובשרידים אשר ה' קרא. שפרדנו לאותם שנשארו לאחור
 יום שנגור עליהם שיראו אותה נחמה:
 ד (ב) אל עמק יהושפט. ארד עמם בעומק הדון:
 רד"ק

רש"י
 והיכן אמר ורחו כל עמי הארץ כי סס ה' נקרא עליך
 (דברים כ"ק): ובשרידים. ובשארית אשר יותר: אשר
 ה' קורא. ל' קרואים לעבודה או לעבודת המלך ל' הזמנה:
 אבן עזרא

עד יעבור זעם ואז יפלו רבים בישראל וחקדושים וירא האל
 באכזב וכלשו. ככו שאמר בנבואת ישעיה והיה כל הנוהר
 בציון והנוהר בירושלם קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים
 בירושלם. וכן אמר כל אשר יקרא בשם ה' והוא שיקראתו
 באמת. ככו שאמר קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו
 באמת והם שרידים אשר ה' קורא כי הם יקראתו באמת ותוא
 יקרא אותם עבדי ואהבי: כי יגיד ציון. כי שם יעלו הגוים:
 ובשרידים. ותפלה תהיה בשרידים. או יהיה ש' קרא ארצות
 הגדולה והכבוד וכן שלשים וקראים קרואי העדה וקראתי
 לעבדי לאלקים. ויוגד חרנם קורא זמין: (א) כי הנה. כי
 הנה זה יהיה בימים ובעת אשר אשיב את שבות יהודה וירושלם
 הם ימות המשיח וזכר יהודה וירושלם אף על פי שכל ישראל
 ירושלים לפי שהוא ראש הכמליה גם זכר ירושלם כי שם תהיה
 כלחבת נגז זמני: אשוב. כתוב בוי"ו פה הקל. ככו ועב
 את שבותך ענין הנחה והשקט קרי אשיב כ"ד סך הכבו ענין השבת:
 (ג) וקבצתי. ואז באותו הזמן אקבץ את כל הגוים

משע מעלות ולגולם הם אמות על מלחמות והיה לזאת כי
 ימותו עמים רבים: (ה) ובשרידים. העטם כפול ועטם
 חשר ה' קורא. נזר:
 ד (ה) כי. בעבור זה הכתוב חשבו רבים כי הנבואה
 לעמיד חולו כן הוא. ורבי משה אמר מלאנו עטפס
 פחד הסע על כל הגוים שהם סביבות ירושלם בימי יהושפט
 ויבילו לו מנחות. והנה בימי שבו הסבויים בימי אכזתיס:
 (כ) וקבצתי. זאת היא המלחמה שהתחברו בני מואב ובני
 הם ימות המשיח וזכר יהודה וירושלם אף על פי שכל ישראל
 ירושלים לפי שהוא ראש הכמליה גם זכר ירושלם כי שם תהיה
 כלחבת נגז זמני: אשוב. כתוב בוי"ו פה הקל. ככו ועב
 את שבותך ענין הנחה והשקט קרי אשיב כ"ד סך הכבו ענין השבת:
 (ג) וקבצתי. ואז באותו הזמן אקבץ את כל הגוים

מצודה ציון
 (ה) פליטה. ענין הללה כעו ונחלתי לי (כ"ב כז): ובשרידים.
 ענין שפלות כעו עם שרדיו חכב (ירמיה ל"א):
 ד (ה) שבות. מלכות כבי הנוטה: (ג) ונשפתי. ענין ויכוח:
 יטובי נס המס: (כ) וקבצתי. לו חקן לח כל העמ"ס ואזכיר
 פירוש ע"מ

מיוצרת דוד
 לכולם כי רק הסבארים המזרחיים כבהם אשר כל"ה מסה קורא
 חל"ס ונעק חלוי ימיס בו בעמיו:
 ד (ה) אשר אשיב. ששכיב לאלהם חס בני השבי מוסדה וירושלים
 ולה זכר שאל השכטים לרי שלל נביאתו היסה רק על יהודה
 וירושלים לכן לא זכר מסה לכל המזמ המס שנס בני עמלק השכטים
 פירוש ע"מ

ד (א) כי הנה ביוםם התקפה וגי דען נון אין דיא דאוינע
 טענע אונ אין דר דאוינעער צייט וום איה גאט
 וועל אום קענדן דם אום קערונג פון די פר טריבעני
 לייט פון יהודה און ירושלים: (ב) דענקט קאל
 וקבצתי את כל המים ועל איה איין נאמקען אלע
 פעלקער פון נוג וקנגו אונ ועל זיי גידען אין קאל
 פון ירושפט און דרום דרפט ער דעם קאל עמק
 יהושפט ויירי דארטן גי'ועט גאט גידען מיט זיי אין
 מוסלי הכמים

אונ עם וועט זיין דר וום וועט דרפין אין גאמס ג'מן
 דער וועט אנטרונען ווערן פון די צרות פי בשר ציון
 וכירושלים ההיה פליטה דען אוף דעם בארג ציון אונ
 אין ירושלים וועט זיין איין אנטרונג און ווי גאט
 הט גיאמט ובשרידים אשר ה' קורא אונ אין די איבער
 בלייבער וואס וועלן איבער בלייבען וום גאט וועט
 זיין אן גרייטן ציא ביין די'קסט וועט אויה זיין
 איין אנטרונג:
 לקומו יקרים

טוב וקבצתי את כל המים ונחלתי לי. רבי זאנא דער סלך אמסניטס
 האם אקאהל גי'שפט פענששין. דיא ס'שפטס האבין זיך
 אריין געצויגן ביז גס איז גי'וארין נאכס אונ פ'נספער. זי'נע
 קינדער זענן אויך גי'וען זענן אים. נאך די ס'שפטס זען דעם
 שו'ן גי'ארפט זיין אהיים הם אנשניטס א'נגי'ענדן אל'אנסקעט
 אונ אין גי'אנגין פאראים פאר זייני קינדער אונ האם זי'יא
 געלויבטן. די שרים פון אמסניטס האבן גיאנעס צו אמסניטס
 סיר וועלן זענען דיא לאנסקעט אונ סיר וועלן לי'קסין פאר
 די'יג קינדער הם אמסניטס גיאנעס צו די שרים זיין. אויך וועל
 לי'קסין פאר מי'נע קינדער. איר זאלט וויסן וויא ליב פייא סיר
 זענן מי'נע קינדער ונטם איז זיי זענ'ן קבוד. הקב"ה הם אויך
 אורי

דער גוי האם גי'רענט דעם יוד ווער ער איז. האם דער יוד
 גיאנעס איך בין זיין די ס'שפחה פספיינעס. האם דער גוי גיאנעס
 זיין דעם יוד זיין וועג. בארעך דער וואס רי'קט דעם גאמין פון
 אשר ווערט ער גי'רעפט אז מען רופט דעם גאמין פון הקב"ה
 ווערט מען גי'רעפט. נאך אזאך האם גי'רעפט אריין
 האם גי'שפט אגזון. נאך דעם ס'שפט האם דער זיין גי'רענט
 דעם זיין וויא איז זיין גאמין האם דער זיין גיאנעס זיין גאמין
 איז א'נספער: האם דער זיין גיאנעס צום זיין דוא כ'י'ם פרייא
 פון זיין ס'שפט. ווארעס אז מען וועט דער שלאגן וועט מען
 זאגן מען האם גי'שלאגן א'נספער. אונ מען וועט גי'וויסן
 וועלען א'נספער האם מען גי'שלאגן. וועט מען מי'נין דעם
 שר וואס הי'קט א'נספער האם מען גי'שלאגן וועט גי'ם זיין זיין
 פאר דעם שר. כאדאך דער זיין גי'רעפט גי'וארין זי'יג זיין
 וויא דער גאמין פון הקב"ה והקב"ה ווערט גי'רעפט אל. אונ זי'יג
 ווערן גי'רעפט ישרא'ל דארפן זיי געוויס גי'רעפט ווערן

וְהוֹרְדִיתִים אֶל־עַמְקֵי יְהוֹשֻפֵט וְנִשְׁפַמְתִי עִמָּם שָׁם עַל־עַמִּי וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּזְרוּ בְּגוֹיִם וְאֶת־אֲרָצִי חִלְקוּ: יוֹאֵל־עַמִּי יָדוּ גוֹרֵל וַיִּתְּנוּ הַיָּרֵד בְּזוֹנָה וְהַיָּרֵדָה מִכְרוּ בֵּין וַיִּשְׁתּוּ: דּוֹגִם מֵהָאֵתֶם לִי צָר וְצִידוֹן וְכָל גְּלִילוֹת פִּלְשֵׁת הַגְּמוּלָה אַתֶּם מִשְׁלָמִים עָלַי וְאִם־גַּמְלִים אַתֶּם עָלַי קַל מֵהֵרָה אֲשִׁיב

וְאֶהְיֶהנָּה לְמִישֵׁר פְּלוּג דִּיקָא וְאֶתְפָּרַע מִן הַזֶּן הַמֶּן עַל עַמִּי וְאֶחְסַנְתִּי יִשְׂרָאֵל דְּכִדְרוּ בִּינֵי פְּלִיטִי מִזְרֵא סְחוֹר סְחוֹר דְּאֶרְעָא יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּ אֶרְעֵי פְּלִיגֵי: גִּבְעָמִי רָבוּ עַד בֵּין וַיִּבְּו עוֹלָמָא בְּאֶנְד זְנִיקָא וְעוֹלָמָא זְבִינוּ בְּחִמְרָא וְאֶשְׁתִּירָאוּ: דִּיאָף קָא אֶתֶן חֲשִׁיבִין קְדָמִי צוֹר וְצִידוֹן וְכָל הַחֲשִׁיבִי פְּלִיטָאֵי הַגְּמִלָה אַתֶּן מִשְׁלָמִין קְדָמִי וְאִם גְּמִלִין אַתֶּן

מהרזי בוקא

(ג) - ויהנו (אח) הילד בזונה, שהיו נהגין בינין בישראל: (ד) צור וצידון וכל גלילות פלשה, אלו שבני ארץ ישראל, צור וצידון וישיבים בעברתה של ארץ ישראל:

רדקי

וטעם וקצתהי שאהן כלבם שיבאו עם גיב ומוגו וכן אמר בנבואת יחזקאל ויבא יחד אל הרי ישראל אל ההר והיה המלחמה וזה העמק היה למלך יהושפט אולי כנה שם או עשה שם כעשה ונקרא על שמו והעמק לטור ירושלים, או נקרא עמק יהושפט על שם המשפט, כמו שאמר ונשפתי עינם שם וכן הרי למישר פלוג דינא: ונשפתי, אכנס במשפט עינם ואיכיהם על אשר הרעו ליעראל בגלותם ביניהם: אשר פזרו בגוים, מיפוס ומתנהו שהחריבו ארץ ישראל ופזרו ושבית בין הגוים: (ג) ואל עמי, כמו ועל יכן דך את הפלשה את בצחו כבר על: ידו גורל, היו משלימים גורל בניניה על ישראל זה יהיה שלך וזה יהיה שלי: ידו, משפט ידון כן לידות את קרנות הגנים ופסני פגישת שני ידוין כאשר חסרו היוד פ"א הפלל והרמלה הנעת' על יד ארץ איתן, וירושל שילבו כמו אשליך עליהם גורל, בזונה, כשכר הזונה: (ד) וגם מה אתם לי, מה לי ולכם שבאתם בארצי שאמם שבתי התי לבם להפסיד לעמי ולא עשיתם כן אלא כאשר ראייתם שבאו עליהם מלכי האומות התחברתם עמהם לשלול גלילות, כמו בגללים: הנבול, התי"א היא השלחה הגמול הוא המשקש הענין בלשון שלום הוא להשבת גמול כמו שאמר גמל עלי, כי גמלת עלינו ויש להשבת המטובה או הרעה.

מצודה ציון

(ג) ואל עמי, כמו ועל עמי: ידו, יכלנו כמו ידו עליה (סג ל'): (ד) גלילות, ממוות: ואם גומלים, גם החלת העצפה יקרה בלשון גמול וכן שגמלת לנו (תהלים קל"ז), קל, ענין מהירות

מפירוש ע"מ

כיוצא: (ג) ידו גורל, מי מרס להכרי: בזונה, כשכר זונה לבס על חסם טור ונו: הנבול, ו כי חסם מלמטי לי גמול על מה שהרעותי לבס כלאמר הלא לא גמולתי לבס: ואם גומלים, כ"ל

מפירוש ע"מ

אוי גיפאהן, וְעַן בִּי יִתֵּן צָרוֹת גִּיפִאנִין פֶּן כִּצְדִים אִיז הַקְּבִי' גִּיפִאנִין פֶּן זִי פִּאֲרִאִים אִנּוּ הָאֵם פֶּאֶר זִי גְּעוֹלִיכְסִין פִּיט אִפִּיטְרִדִּיקִין יִיִל, צו וַיִּתֵּן דִּי פִּעֻלְקֶר וַיִּלִּיב עַד הָאֵם דִּי יִיזִי, זִיִּיא וְאִלִּין נִעְבִּין קְבֹוד דִּי עֵדִין, דִּי פִּעֻלְקֶר מִזְוִה אֶבְרַע גִּיט אִוִּי, גִּיט נִעְבִּין זִיִּיא יִנְיֶעֱן גִּיט קְבֹוד דִּי יִיזִי, זִיִּיא הָאִבִּין פִּיל מִן זִיִּיא נִעְבִּרְתָּן פִּיט מִיחֻת מִשְׁנֻת, אִנּוּ פִּיט דְּרוֹיֶסְטֶר סִיטִירִים, דְּרִיבְרֶר זָאגֵן הַקְּבִי' אִךְ וְיִל פִּאֲרִאנְכִין אֶלְע פִּעֻלְקֶר אִין דַּעַם פֶּאֶרֶל הַשִּׁפְטִים אִנּוּ וְעַל זִיִּיא מִשְׁפָּטִים פֶּאֶר דִּי שְׁלַעֲקִים וְאִם זִיִּיא הָאִבִּין גִּיפִאנִין צוֹא דִּיא יִיזִין:

רש"י

יהושפט, משפטי יה: (ג) ידו גורל, כמו ידו זכר כי (איכה ג'): (ד) הגמול אהם משלמים, זכו הגמול כמתן שלמה לחירם מלך צור עשרים עיר (מ"ח ט')

אבן עזרא

עמון ושעיר חיל ככל רובו מחזור והיושפט היה לו מיהודה ומכנימון חלק חלפים ומאה וששים חלק גבורי חיל ועמק יהושפט היא עמק כרכה כי יהושפט קראו עמון: (ג) ואר, ידו, פועל עתיד תחת עבר והעד ידו זכר כי גם נכון הוא להיות עבר רק יהיה משפטי הפעל, והנה מלאנו לידות שורה על עלומי הה"א: ויהנו, הילד הישראלי במחור זונה בעבור זנות: והירדה מכרו ביין, בדמי יין להשכר עם הזונה כי כל זונה במקרה היא כממעה חן מן והזנות רחלו כהוא כמו זונתי כי החלק נוסף: (ד) וגם מה אתם לי, מתנכל על צר וצידון ופלשתיים סיבא ויב ארסה והנה מלאנו כתוב כי הפלשתיים היו מצליחים ליהושפט מנתה וכסף משל וזה ללות כזכרה ידו עליהם וטעם הגמול כאילו

הואם אל עמק יהושפט כי כס הנקוס סיפלו כס העו"ם הנוכחים על ירושלים ונשפתי לבס נחוקת עמיהם וזה משכו לעמי כי כזה מודיע משפטי: אשר פזרו, כנגלוס כמיה: חלקו, חלקו כלאמנם: ביין, כממיה היין: (ד) וגם מה אתם לי, כ"ל לבס על מה שהרעותי לבס כלאמר הלא לא גמולתי לבס: ואם גומלים, כ"ל

מצודה דוד

אחם אל עמק יהושפט כי כס הנקוס סיפלו כס העו"ם הנוכחים על ירושלים ונשפתי לבס נחוקת עמיהם וזה משכו לעמי כי כזה מודיע משפטי: אשר פזרו, כנגלוס כמיה: חלקו, חלקו כלאמנם: ביין, כממיה היין: (ד) וגם מה אתם לי, כ"ל לבס על מה שהרעותי לבס כלאמר הלא לא גמולתי לבס: ואם גומלים, כ"ל

פירוש ע"מ

מִיפִּיעֵן מִשְׁפָּט וְנִשְׁפַמְתִּי עִמָּם שָׁם אִיךְ וְנִעַל טִיף דִּאֲרָמִין מִהַנְּבִיט זִיִּין מִיט זִיִּיא פֶּן וְעִגִּין מִיִּין פֶּאֶלְקִי אִנּוּ מִיִּין נַחֲלָה יִשְׂרָאֵל וְחֵם זִיִּיא הָאֵבֶן זִיִּי פֶּר שְׁפִירִיט וְאִת אֶרְצֵי חֲסִין אִנּוּ מִיִּין לֶאֱגֵד הָאֵבֶן זִיִּי צוֹא טִיִּילִט צוֹוִישִׁין זִיִּה: (ג) וְאֵל עַמִּי יָדוּ גוֹרֵל וַיִּתְּנוּ הַיָּרֵד בְּזוֹנָה וְהַיָּרֵדָה מִכְרוּ בֵּין וַיִּשְׁתּוּ אִנּוּ זִיִּיא הָאֵבֶן אִוִּיֶעֱבִין זִיִּין קְבֹוד פֶּן דִּיא יִשְׂרָאֵל פֶּר דַּעַם שְׁכַר פֶּן אִיִּין וְזִקָה וְהַלְבָּה כְּכֹוד בִּיִּין וְנִשְׁפַט אִנּוּ אִיִּין גִּיבְרֻתִינְקֶען: (ד) גִּם כִּה אֶפְסֵי לִי צוֹר וְצִידוֹן אִנּוּ אִוִּיֶעֱבִין פֶּן פִּלְשֵׁתִים הִכְיִיל אַתֶּם מִשְׁלָמִים לִי בְּצִאֲרָטִים אִיִּר מִיר דַּעַן רֵם בְּצִאֲרָטִים פֶּר דַּעַם וְאִם שְׁלִכְהַ הַמֶּלֶךְ הֵט גִּינְעֶבֶן צוֹא חִיָּים מִלְּקָה צוֹר צוֹוִאנְצִיג שְׁמַעַט וְאִם גּוֹמְלִים

מלככם בראשכם: ה' אשר כספיו וזהבי
לקחתם ומחמרי השמים הביאתם
להיכליכם: וובני יהודה ובני ירושלים
מכרתם לבני היונים למען הרחיקם
מעל גבולם: והנני מעירם מן המקום
אשר מכרתם אתם שמה והשבתני
מלככם בראשכם: ה' ומכרתני את
בניכם ואת בנותיכם ביד בני יהודה
ומכרום לשבאים ארצנוי רחוק פי
יהודה דבר: ה' קראו זאת בגוים קדשו

קדמי קליר בפריע
אטיב גמליכון
קרישיון: ה' די כספיו
וזהבי נקבתו וקני
המדהא שבא אצלתו
לקליריון: וובני יהודה
ובני ירושלים ונבתו
לבני יונאי ד יתבי
בסדר דבא ד ידיל
לאר קו הון מעל
החוקירו: ה' הא אנא
מיתי להון בגלי מן
ארהא דנבתו ויהון
ל מן ואטיב גמליכון
קרישיון: ה' ואקסות
בניכון ונת בנתיכון ביד
בני יהודה ונבנתו
לבני שבא קעמא
רחיקא ארי במיקרא
די גויר מן: ה' אכלר דא

רשי"ו
קל מהרה. ל' ריווח: (ח) לשבאים וגו'. לבני שבא: (ט)
כ' ה' דבר. והיכן דבר עמד עבדים יהיה ללחיו (כראשית
אבן עזרא

גמלתי לכם רע או אחס תהלו לגמול לי כמו אשר גמלתי
אוהו: (ה) אשר כספיו וזהבי. שנתנו מלכי יהודה להם
שחד או לפדיון השבויים: (ו) ובני שלחשת במלחמה או
בנתיבה: (ז) הבני. הם יסובו ויקטנו מכם: (ח) ומכרתני.
הוסף על המדה: ואת בנותיכם. שאינן יולדות למלחמה:
שבאים. גוי רחוק שבו מלכות שבא: (ט) קראו. שב
רחוקים בארץ ישראל למען לא יסובו לארצם. או אמרו
ליונים: (י) הבני בעיר. כי עוד ישורו לארצם אף על פי
שבבנקים גלותם רחוק ישבו לארצם הם או בנותם או גם הם
בנוים הם כחתיים החמים ויבניהם שיהיו בזמן הישועה: (יא)
ומכרתני. כלומר אספרם כידם והם יסכרום לשבאים שהם
הרחיקים מארצם יותר שבויים: שבאים. בתורת האלף
לארץ ישראל ולצר שיתנו וישלח ותם רחוקים מאד כאלה
הארצות: (ב) קראו זאת. כאלו כדור יעבור אליהם ויעירם

מסודות רור
ואם לא בזה לתשלום גמול רק היו התחלת הכסף דמו שקל מהרה
אשכח גמול על ראשית וספלו פס שאר המולים: (ה) אשר כספיו.
עמם פדוה הכסף שצבו לישראל ואמר הנה כספך וההסג שבשעתי
אלי ישראל תשלם מסה כיום בזה האויב עליהם: והחמרי.
לפיליטס: (ז) מכרתם. כי זה היו שבויי ישראל ונבני קטניהם
ומכרום למען יסובו לארצם ויבניהם שיהיו בזמן הישועה:
ומכרתני. כלומר אספרם כידם והם יסכרום לשבאים שהם
הרחיקים מארצם יותר שבויים: שבאים. בתורת האלף
לארץ ישראל ולצר שיתנו וישלח ותם רחוקים מאד כאלה
הארצות: (ב) קראו זאת. כאלו כדור יעבור אליהם ויעירם

פירוש ע"מ
גמולכם אהם עלי אונ אוה דם איו אייער בצאלונג צו
מיר וועל איה גרינג אונ בארד אונם קערין אייער
בצאלונג אופ אייערי קעפ: (ה) אשר כספיו וזהבי לקחתם
נום מיין גאלד אונ וילקער הט איר גינוקען וימסרי
תשובים אונ מייענע גוטע גילוסמיגע פלים הט איר
גיבראקט אין אייערע פאלאצין: (ז) ובני יהודה וני
אונ די קינדן פון יהודה אונ פון ירושלים הט איר
פר קופט צו די לייט פון אלט גרעקין לאנד גמין
והתקבצו בגוים פון וועגן איר אלט זיי דר ווייערען
פון ווייער גבול: (י) אבקר איה גאמ תני פירם וני
קינדן

מלחמה
קדשו מלחמה: (ט) קדשו
תוכלון להלחם כנגדי:
רד"ק

בְּעֶמְקָיָא וְזִמְנֵי עֲבָדֵי
 קָרְבָּא יִהְיוּ בְּגֵלֵי
 גְּבִרְיָא וְהַקְּרָבוֹן וְיִסְקוּן
 בְּרֵי גְבִרֵי עֲבָדֵי קָרְבָּא :
 י אֶתְקִינֵנוּ סִבְכוֹן לְסִפְיָן
 וּמְגַלְלוּן לְמִדְרֵינָן
 דְּחַלְיֵישׁ יִמָּד גְּבֵר אָנָּא :
 יא יִתְפָּשׁוּן וְיִתְהוּן כָּל
 עֲמֻקְיָא סְסָחוֹר סְסָחוֹר
 וְיִתְקָרְבוּן תְּמָן יִתְבַּר יי
 תְּקוּף גְּבִרְיָכוֹן : יב יִהְיוּן
 בְּגֵלֵי וְיִסְקוּן עֲמֻקְיָא
 לְמִישַׁר פְּלוֹן דִּיקָא אַרְי
 תְּמָן אֶתְגַּלֵּי לְמִדְרֵי ית
 קָל עֲמֻקְיָא סְסָחוֹר
 סְסָחוֹר : יג אוֹשִׁימוּ כְּהוּן

מַלְחָמָה הָעִירוּ הַגְּבוּרִים יִגְשׁוּ יַעֲלוּ
 כָּל אַנְשֵׁי הַמַּלְחָמָה : י כֹּתוּ אֶתְיָכֶם
 לְחַרְבוֹת וּמִזְמוֹרוֹתֵיכֶם לְרַמְחֵים הַחֲלָשׁ
 יא אִמְר גְּבוּר אֲנִי : יב עוֹשׂוּ וּבֵאוּ כָּל־
 הַגּוֹיִם מִסְּבִיב וְנִקְבְּצוּ שָׁמָּה הַנְּחַת
 יג הַיְהוּה גְּבוּרִיךָ : יד יַעֲזֹרוּ וַיַּעֲלוּ הַגּוֹיִם אֶל־
 עִמְקֵי יְהוֹשֻׁפֶט פִּי שָׁם אִישׁב לְשִׁפְט
 אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם מִסְּבִיב : יו שְׁלַחוּ מִנְּךָ

מהר"י קרא

(י) אתיכם. (קלטר"ג בלע"ז) ומזמורותיכם. (ספרת"א בלע"ז) : (יא) עושו. כמו חזקו כי כדור מכה וי"ת ותכנסו. ואומר לניסחול לי עשת כדול המכונס יחד (מש"כ בלע"ז) ואין חילוי כי יסוד : שמה הנהרה ה' גבוריך. סס בקבילת עמק יהושפט יסבור בזרחסס וכן ת"י ואינו יודע אם לשון הגעל לדליאל קדם מלכס שאין זו אשת שרס אלא על: (יג) שרחו

(יא) עושו ובאו כל הגוים. פהר דוגש כמו עשת. כמו עשת ברזל. וכן תרגם והבנישן : שמה הנחת ה' גבוריך. ונחתה קשת נחשה ורועיה : (יב) אל עמק יהושפט וגו'. לא של יהושפט היה העמק הזה. אלא העמק זהו ירושלים. כמו דאבר רגני אלך וישבת העמק צור המישור ולב: קרא שמה עמק יהושפט כי שם ישב לשפוט את הגוים : (יג) שלחו מלך ארמי הורדה או לי התת(והגו') זו ניפל כמי: (דניאל ב') הגעל לדליאל קדם מלכס שאין זו אשת שרס אלא על: (יג) שרחו

רד"ק

עשה להניד דברי החיל הגדול הכל על יהושפט : קרשו. הכינו : (י) כתו אתיכם. כמו את מחרשתו ואת חתו : ומזמורותיכם. שזמרו בהם הזמורה : החלש. יתחוק : (יא) עושו. התקבלו ומגזרת עיש שזה ס' כוכבים לעולם לא יתפרדו כי הם בנלגל העליון והם נראים בקין וכחורף בלרץ: הנחת. כמו הורד ואלה דברי הנידיל והעטס הוריד השס : גבוריך. שס והס המלאכיס כנגד העירו הגבוריס וזאת המלה יודעס בחרגוס וכה נחת גדודיה על עפר נחת. ויפת אמר שמה ישבר השס גבוריך אתה האויב הכל כמו ונתתה קשת נחושה : (יג) יעורו. כמו העירו : (יג) שלחו מנר. דרך משל כי כתוב כי העמוטס

לבא למלחמה ואת על ירושלים: קדשו. הזמינו כמו ויקדש את ישי ואת בניו : (י) כתו אתיכם לחרבות. כלי המלחמה. והאתים הם שורפים בהם. והמזמורת חס שותכים בהם הזמורות. אמר כל כלי ברזל חשוכו אותם ככלי מלחמה כי גדילה תהיה והמלחמה ובוסן השלום שיהיה אתר ואת המלחמה אכר בנבואת ישעיה בהפך זה וכתו הירבות לאתים והעיתותיהם לבסורות : יום עושו ובאו. התקבלו כן עיש כסיל ובימה שאות הבור כוכבים. וכן תרגם וינהי' הנבוןשן ויהוה : ונקבצו. צויו שלט על גוין' הבנין : הנחת ה' גבוריך. הורד בתרגום יורד ונחת : גבוריך. כלי המלאכיס על דרך כל פלאכי ציוה לך שפדך בכל דרכיך. ועל דרך סן השמיס נלחמו הכוכבים כמסילותם בלחבו עם ספירא : (יג) יעורו. סבאר דעא : (יג) שלחו מנר. המשייל הגוים הרס להביאה שבשלה והניע ומנה לקצור שישלח אדם את הבגל לקצרה כן הגוים

מצורת ציון

מצורת דוד
 גוג על ירושלים : (י) כותו. שדכו אתיכם לעשות עהס חרבות ומזמורותיכם לפשות רמתיס : החלש. סף סתלס יתחוק לנכ מצלמעה : (יג) שבה. בעקוס העמוטס יוריד ה' את גבוריך בעמקי ססלול : (יג) יעורו. כל העמוטס יסעורלו ויטלו אג עמק יבושפט היא מקוס המלמעה : כי שם אשב. כלומר הנה שם מקוס המלמעה יורס על כפתס כי שם אכטוט את כל העמוטס מסכיב על עהס סהערו לישלאל : (יג) שלחו מנר. המשייל סכוטס לסצוה סעצער כצוה וכה ימן סקלר סעמל סלחו כס סכגל כי

מצורת ציון
 סאניו : העירו. מלשוון סהצוכות : (י) כותו. מלשוון כותיה ועניה : אתיכם. שס כלי עזיסי להפיר זו כמו ופת חתו (ס"א י"ג) : לחרבות. מלשוון חרס : ומזמורותיכם. שס הכלי סכוטסיס סהס ומתיסותיכם נמזרות (כעיה ס') לרבהיס . סהס כלי מלמעה סתלמעה : מה ככח : (יג) עושו. התקבלו וכן ס"י יסמקוון ויחקן סהס דרך סלמס מן ועיש על כניה סהס (ליוב ל"ה) שסס קבולס כוכביס : הנחת. פנין יורה כמו עי יתק סניו (ועיש ס') : (יג) יעורו. מצותה : (יג) ככל .

שמוקטם צו מאכן שפויין פניו ויין החלש יאשר גבור אני רך
 שלאפער זאר ואגן אייה בין איין גבור בלוקר לאיין
 ויה אלע שפארמקט צו גיין איין רך מלחמה ברי דס
 חיל זאר זיין גרויס : (יא) עושו כל הנגיס ססכיב
 זמאילמט אייה איין אונ קומט אלע היידן פון ארום
 אונ ארום נקבצו אונ לאיין זיי ווערן איין גיואמילמט
 שמה הנחת ה' גבוריך אפער אפער איין טאל פון
 יהושפט וועט גאט מאכן גידעקן אדער צו ברעקן
 דייעק גבורים דו גוג : (יב) יעורו ויעלו הגוים לאון זיי
 ויה דער וועקן אונ לאון אויף גיין איין טאל פון
 יהושפט

קידער זאלען זיין קנעמט צוא ינעיקער פרידער אונ
 צידון איז פון קנען : (ט) קרא ואת בניס הרופט אויס
 די זאה ציווישן די היידן קולש מלחמה ברייט אויף אן
 מלחמה אויב איר וועט קנעקן מלחמה האלמען
 אקעגין מיר דס מיינט ער די מלחמה פון גוג אויף
 ירושלים העירו הגבורים רך וועקט אויף איר גבורים
 יגשו ויללו כל אנשי המלחמה לאון נגעהנין אונ לאון אוף
 גיין צו דער מלחמה אלע בעלי מלחמה : (י) כותו
 אתיכם לחרבות צו שבוקטם אייערו שגייד סעקטירס צו
 מאכן שיינערדין. פון זיי אונ אייערע סעפרעיש צוא

כִּי בִשְׁל קָצִיר בָּאוּ רְדוּ כִּי מִלְאָה נָתַתְּ הַשִּׁיקוּ הַיְקָבִים כִּי רַבָּה רַעְתָּם : יד הַמוֹנִים הַמוֹנִים בְּעַמְּךָ הַחֲרוּץ כִּי קָרֹב יוֹם יְהוָה בְּעַמְּךָ הַחֲרוּץ : מז שְׁמִשׁ וַיִּרַח קִדְרוֹ וְכוֹכְבִים אֲסָפוּ נִגְהָם : מז וַיְהוֶה מִצִּיּוֹן יִשְׁאָג וּמִירוּשָׁלַם יִתֵּן קוֹלוֹ וַרְעִישׁוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ וַיְהוֶה מַחְסָה

תִּקְבָּא אַרְי מִיָּא זְמַן קִצְיֹהוּן חוּרְוֹ דְּוִישׁוֹ קִמְלִי נִבְהֵהוּן קִבְעוּמ דְּמִתְקַבְעִימ אַרְי אַרְי שִׁירֵי דְּמִהוּן אַרְי סְגִיאת בִּישְׁתֵּהוּן : יד מִשְׁתֵּין מִשְׁתֵּין בְּמִישַׁר פְּלוֹג דִּינָא אַרְי קָרִיב יִקְא רַעְתִּיר לְמִיתֵי מִן קִדְמִי בְּמִישַׁר פְּלוֹג דִּינָא : מז שְׁמִשׁ וַיִּרַח וַיְהוֶה מִצִּיּוֹן וּמִירוּשָׁלַם קָרֹב יוֹם יְהוָה : מז וַיִּרַח קִדְרוֹ וְכוֹכְבִים אֲסָפוּ נִגְהָם : מז וַיְהוֶה מִצִּיּוֹן יִשְׁאָג וּמִירוּשָׁלַם יִתֵּן קוֹלוֹ וַרְעִישׁוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ וַיְהוֶה מַחְסָה

מהררי קרא

קצין בלי אסף

רש"י

מגל וגו'. שלמו הרעות אותם ההלכים בשלימותם להכל את אויביה' : כי בשל קציר. כלומר כי הגיע עתם וזוהי הזכר לקציר שקולרים אותו כמגלות כשגמר בשלום : באור רדו כי מלאי גת. מן הענבים כלא ודרכו אותם כלומר תמלאם סאת עיט' : רדו. לאון כביסה ודרכו דגנת הים (כרמלית ח') : השיקו' הריקבות. קול קלות היקבים היודר תוך הכור שלפני הגתות נשמע : (יד) בעמק החרוז. שם מרוץ המשפט אמת וכן ת"מ מישר פלוג דינא : (מז) אספו נגרהם. הכניסו אורם : (מז) מציון ישאג. אבן עזרא

והמונדים השמירו יושבי הכר עטיר וההריוטם ואחר כך הרג איש איש ואין פליט : השיקו. דרכו דרך משל וקרא עמק החרוז כי כלה ונהרלה היתה עליהם והמפרש יהפסע כי השם יפסעם זה הדרך דרש הוא כי על דרך הפשט נכון הוא שיקרא שם ארס בשם עשאו כמו זוריקרי דק שהשם הנכבד לא יקרא בשם ארס ע"כ פירשתי כי שלמה עביר העיריים שהוא חול : (יד) המונים. יפלו : כי קרוב יום ה' : להגסם מהם : (טו) שמש. קדרו עליהם כאשר היה לפני בא יום ה' : (טז) וה' מציון ישאג. רעם גדול כמו קול רעמך כנגלגל כדרך ה' השמעית את מחנה ארם וככה כתוב נתן ה' מארבים : ורעישו . דרך משל כי הכל מצודת דוד

רד"ק

ה' ה' ה' ה' ה'

אבן עזרא

האיה הגיע זמנם למות בהרב בעמק הזה : בוא רדו. רדו בעמק הזה כי הוא כמו הגת שפלאה ענבים שראוי לרדוק אותם בן אתם בית ישראל דרכו אלה הגנים בוח העמק ושחרו כחם החרב : השיקו היקבים. שחם מלאים עד שיצוץ היין על פניהם ונשפר היין על פניהם והוא משל לשפוכת הדם וכן הם באה עתם למות כי רבה רעתם שעשו לישראל הם אומותיהם : (יד) המונים המונים. הכלל לחוק תנינן : בעמק החרוז . קרא אותו חרוץ כי שם היו הגנים תרופים והתוכים או כי שם יתרוץ ויחתוך משפסם כמו שקרא אותו עמק ירושלים : וכן תרגם יונתן עמק החרוז פ' ונ' דינא כמו שחרם עמק ירושלים : (טז) שמש. חשבו קדרו לתם ולמבלת פירשתי : (מז) וה' מציון ישאג . כי שם שכנינו בירושלם וכאלו משם ישאג ויתן

והמאובים השמירו יושבי הכר עטיר וההריוטם ואחר כך הרג איש איש ואין פליט : השיקו. דרכו דרך משל וקרא עמק החרוז כי כלה ונהרלה היתה עליהם והמפרש יהפסע כי השם יפסעם זה הדרך דרש הוא כי על דרך הפשט נכון הוא שיקרא שם ארס בשם עשאו כמו זוריקרי דק שהשם הנכבד לא יקרא בשם ארס ע"כ פירשתי כי שלמה עביר העיריים שהוא חול : (יד) המונים. יפלו : כי קרוב יום ה' : להגסם מהם : (טו) שמש. קדרו עליהם כאשר היה לפני בא יום ה' : (טז) וה' מציון ישאג. רעם גדול כמו קול רעמך כנגלגל כדרך ה' השמעית את מחנה ארם וככה כתוב נתן ה' מארבים : ורעישו . דרך משל כי הכל מצודת דוד

מצודת ציון

מצודת דוד

הוא סמנוש וסוף כלי עשוי לקלוף בו וכן תופס מגל (ס' ג') : בשל. ענין נגזר הגדול : גת. הוא העמק שבדרכים בו הענבים השיקו. ענין השמעת קול : (יד) החרוז. ענין חתך ונגזר וכן חסם מלא (מ"ח כ') : (טז) קדרו. ענין חסן ושמחות : אספו. הלכיתם נגהם. ענין אורם וניהם : (מז) מחסה. מלגין חסין : ובעשו. יום ה' . יום המשפט שהיה בעמק המדון : (טז) קדרו. בעטור כי יחזיר כביטתו לליון ונמשך יבאל לרמים ולהמריד : ובירושלים יתן מעלה כל העמקם אשכ בשמים ממש והעמקם אשכ כגלגל מחסת : קלו. כפל הדבר בע"ש. ורעישו שמים וארץ. רל יתחדו שבי פירוש ע"ט

פירוש ע"ט

והושפמתי כי שם אשכ לשפוט דען דארמון וועל איה גאמט ויצין בלומיר איה וועל מיד אנטפלעקען צו משפטיין אלע היידען פון ארום אונ ארום : (יג) דם אנאמט גאמט צו די גוים גייען אונ זיין שליחות צו פיר בארמון זיינען פריינט שרתי מנג יבשל קציר שיקמ איין ערפ נוארונע גס איז ציימינג די שנינים באו ורדו עס קלאה גיה קומט גינעלעמ'גט אונ קרעמ ווארונע פון איה דער פילמ דר קעלעטער מיט וויין סרויבין השיקו היקבים צי שרייען אונ רושין די גריקער וום גענין פאר די קעלעטער פון וועגן דעם וויין וום ריגט אריין אין זיי

לַעֲמֹו וּמַעֲזֹו לְבַנְיֵי יִשְׂרָאֵל: יִי וַיְדַעְתֶּם
 כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן הַר־
 קֹדֶשׁ וְהִיטֵה יְרוּשָׁלַם קֹדֶשׁ זָרוִים לֹא־
 יַעֲבֹרֵבָה עוֹד: יִי וְהִיָּה בַיּוֹם הַהוּא
 יִטְפוּ הַחֲרִים עִסִים וְהַגְבָּעוֹת תִּלְכְּנָה
 חֶלֶב וְכָל־אֲפִיקֵי יְהוּדָה יִלְכוּ מִים
 וּמַעַן מִבֵּית יְהוָה יֵצֵא וְהִשְׁקָה אֶת־
 נַחַל הַשָּׁמַיִם: יִי מְצָרִים לְשִׁמְמַה תִּהְיֶה

יְרִים מִיִּמְרֵיה וַיִּזְעַק
 שְׂמֵיָא וְאַרְעָא וַיִּי סַמָּה
 לְעַמֵּיה וְסַעִיר לְבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל: יִי וְהִידְעֵן אֲרִי
 אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־יִי
 שֹׁכֵן בְּתֵי בְּצִיּוֹן הַר־קֹדֶשׁ
 דְּקוֹדְשֵׁי וְהִיטֵה יְרוּשָׁלַם
 קֹדֶשׁ לֹא וְנִבְרָאֵן לֹא
 יַעֲרֹן בָּה עוֹד: יִי וְהִיָּה
 בְּעֶדְנָא הַהִיא יִרְבֵּן
 מִזֵּבֵיָא וְחֶמֶר מִדַּת
 וְרַמָּהא יִגְבֵּן מִזְבָּא וְכָל
 פְּצֵי בְיָהוּדָה יִשְׁתַּבְּחוּ
 וְיִהְיוּ כִּיָּא וְיִבְרַחוּ מִבֵּית
 מִקְדָּשָׁא דְבֵי יְהוָה נְפִיק
 וּמִשְׁקֵי יְהוָה מִיַּשְׁרֵי שְׁמַיִם:
 יִי מְצָרִים לְצָרוֹ הַתִּי

וארום

רש"י

משרי' של מעלה שרי האומות ואח"כ מן האומות: סחכה.
 ל' כסוי וכלכל' (אכריחני'ל): (יח) אפיקו. מקום מולא
 מים: והשקה את נחל השמים. כמשמעו ומשקית
 מים: שטין ומדרשו יכפר על עון פגור (זכריה י"ז):
 (יט) מצרים וגו' וארום. סמך זה לזה לפורענות אחת
 מולא שאלוהי מרשים לא היתה אדם שנאמר (מ"א י"ח) כי שמת חרשים ישכ שם ויואכ וכל ישראל וגו' כל זכר באלוה

מַהֲרֵי קְרָא
 האובות בעמק יהושפט. ולכה נקרא שיה עמק החרון. אלא
 שכל מי שישפט שם דינו חרוץ לעולם. והיא כמו את משפטך
 אתה חרצת: (יח) וכל אפיקי יהודה ילכו מים. לפי שעד
 עכשיו לא היה שם מים כי אם בי השלוח רחוק מירושלים
 והיו סוכרין ארום שם ביקר לכן נאמר וכל אפיקי וגו':
 ובעין כבית ה' יצא והשקה את נחל השמים. והשקה פהרונגו
 מולא שאלוהי מרשים לא היתה אדם שנאמר (מ"א י"ח) כי שמת חרשים ישכ שם ויואכ וכל ישראל וגו' כל זכר באלוה

רד"ק

קולו עליהם ולקולו ירעשו שמום וארץ והכל דרך משל. אמר גם
 רעש יהיה ביום ההוא בארץ ישראל כמו שנאמר בנבואת יחזקאל
 ובנבואת זכריה: וה' מחסה ליגנו. מאלה הגוים גם מהרעש
 שלא יוקם: (יח) וירדעם. והיתה ירושלם קדוש. כמו הקדש
 שאסור לזרים: וזרים לא יעברו בה עוד. להרע להם כמו שעשו
 עד היום. גם אפשו שלא יוכנסו וזרים בירושל' כי הגדול קדושהה
 לעתיד. וכבר שהיה כל אמור להכניס שם ואפילו ישראל כן
 תחת כל העיר קדש שלא יכנסו בה זרים כאומות העולם:
 (יט) והיה ביום ההוא. בעת שהיה אתר כלות החרים שמה
 בהם היתה מבלי עמל ונועה כאלו החרים יטפו להם עסים והנבנית תלכנה חלב וענן תלכנה חלב מרוב חיות והתרת
 כנה הליכה לגבעת ואף על פי שהחלב הוא הגדול והנרג וכן ילכו מים כנת החליבה לאפיקים. אבל הדרך חלה והתרת
 ענינו דמעה. והאפיקים הם העמקים שנגרים בהם המים: ומען כבית ה' יצא. יהו כמשמעו כמו שכתוב בנבואת
 יחזקאל: והשקה את נחל השמים. בתרגומו מישר שמוין כי העמק קרא נחל בין ישי בו מים בין אין בו מים כמו ויחפר
 עברי יצחק בנחל. ובדברי רבותינו ז"ל הוישבת בנחל. והגאון רב פטריו ז"ל פירש נחל השמים הוא הירדן כי הירדן קרוב
 למקום הנקרא שמים לפיכך סמכו אליו: (יט) מצרים. זכר מצרים וארום מצרים בעבור הישמעאלים וארום בעבור מלכות

אבן עזרא
 פירשתו ועמם מלון הוא אבן עזרא: (יח) וירעהם כי.
 שוכן בציון. וזרים לא יעברו בה עוד. אם ישמרו תורת
 השם וככה לכרי זכריה ושכנתו כחוכך וככה אמר בסוף
 (יה) אם שמוע תשמעו בקול ה' אז יתקיים כל זה:
 והיה ויהי. יטפו. ימלו דרך חלב כשמן מחלמית צור: וכר
 אפיקי. מקומות חוקים ואישים רבים: (יט) מצרים.

מצודת ציון

ענין חוק: (יח) יטפו. מלשון הסטה והזל: עסים. כן נקרא
 סיין וכן על עסים כי נכרת (נעיל ל'): אפיקי. כן יקראו הפקועות
 בעברים שם המים נחוק: נחל. עמק: השמים. שם מנים:
 תלכנה חלב. שם יהיה מרעה שמו ויטכנה חלב סלקן וכאלו
 עשויים ספי' מנכנס למשך את המים יתחו להבטיך כמחו:
 סמון נבואה (זכריה י"ד): והשקה. מן המעין הזה יתקף את עמק השמים לכיות נמשך נכס: (יט) מצרים. הם היו אלם

מחזה לצמר. לכל יהו נלקים עממם: ומעוז לבני ישראל. כפל
 מדבר כפ"ש: (יח) וירעהם. זה מדעו לשכר לוי' שזון כליון כי ככר
 המזרחי סלחתי לחוסה: (יח) יטפו החרים עמים. כל הכנס
 עממם יגדלו ככרם וסיין יהיה טעף מהם והוא ענין גומא:
 הנכסות מליכות ועולות הם סחלב: כל אפיקי יהודה. מקומות
 ופעין: הוא כנחל סמון כנכנסם בנבואה (ישעיה מ"ז) וזוא המעמק
 אלם עמק השמים לכיות נמשך נכס: (יט) מצרים. הם היו אלם

פירוש ע"ט

נום אינו ווארין גיבאן צוא ציון ויירושלם יתן קולו אונ
 פון וועגן ירושלים וועט ער געבען ויין קול וועט
 שמים וארץ אונ וי וועלן שמורעמין אונ צימערין די
 הימיל אונ די ערד ויה' משה לעמו ומעוז לבני ישראל אונ
 גאט וועט יין איין כשיצונג אונ איין צו דעק צו די
 קינד' ישראל: (יח) וירעהם כי יצא ה' אלהיכם אונ איר
 ישראל וועט דענקם קאל וויסן דם איה גאט אייער
 גאט רוא אין ציון סיין היייליג' בארג והיתה ירושלים
 קדש אונ ירושלים וועט זין היייליג אונ קיין פּרעמרי

וועלן נים אַיִקְעֵר פֶּאָרן אִין אִיר נְאֻם: (יח) והיה ביום
 תהא ויפשו החרים עמים אונ עס וועט ניין אין דר דאָקער
 צייט וועלן די פֶּעֶרָג מְרִיפֵין ניסין וניין אונ די הוה
 וועלן סאָכֵן ניין מִיָּה' בְּלוֹמֵר אֱלֹדִים גוּמָם וועט
 רינען פון די הוה וכל אפיקי יהודה אונ אלי אום נאָג
 וואַקער פון יהודה וועלן מאַכֵן גִּיין וואַקער ויפֵּן
 מִבֵּית ה' יצא אונ איין קוואַל וואַקער וועט ארום גיין
 פון גאַסֵס הוּ אונ וועט אָן מְרִיפֵין דַעַם מֵאֵל שָׁמַיִם:
 (יט) מצרים לששמה תהיה מצרים וועט ניין צו וויסטיקיים

וְאֵדוֹם לְמַדְבַּר שְׂמָמָה תְהִיָּה מִחֲמַם
 בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ דַם־נִקְיָא
 בְּאַרְצֵם: כ וַיְהוּדָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב
 יִירוּשָׁלַם לְחֹר וְחֹר: כא וְנִקְיָתִי דְמַם
 לֹא־נִקְיָתִי וַיְהוּהָ שֹׁבֵן בְּצִיּוֹן:

ואדום למדבר צדו המי
 מחטוף בני יהודה
 דא שרו דם נכאי
 בארעהון: כ ויהודה
 לעולם תהיב וירושלם
 לחר וחר: מאוואהפרעת
 דמהון מן עממא טוב
 אנא עתיד לאתפרע
 אמרני ראשרי שכנמיה
 בציון:

תרגום נקרא. כ"ב ק"ט. ונקיט. כ"ב כ"ג. יוה"א

מרהי קרא

יגיע עד גהל השמים שהוא חוץ לארץ ישראל: (א) מחמם בני יהודה. מחמם שעשו לבני יהודה: (כא) ונקיט דמם לא נקיט. ונקיט את החמם אבל דמם ששפכו לא אנקה:

וכתיב סס ויכרת אדד הוא ולכסיס אדומים וגו' וימלא וגו' הן צמיו פרעה וגו' והדד וגו' כי שכב דוד עם צבותיו וגו' ובחורונה ויהי לשטן לשלמה (שס א') אמר הקב"ה אני אכלה זו וזו: ב מחמם בני יהודה. כביל חמם שעשו עכו"ם לבני יהודה אשר שפכו את דמם לי דמם של בני יהודה לא אנקה מהם דמם לא נקיט. ואף אם אנקה אותם מאשר עבירות שבידם ומרעות שעשו לי דמם של בני יהודה לא אנקה מהם אימתי תהיה זאת בזמן שהקב"ה שוכן בציון:

רדק

רובי ואלה שתי האבות הנה הנבחרות וה ימים רבים ותהינת עד עת הנאלה היא חיתה רביעה במראת דניאל. וזכר מצרים בעבור ישבעאלים כי אשת ישבעאל היתה מצרית. שנאמר והקח לי אבן אשה ממצרם מצרים. וכן אמו הגר המצרית. לפיכך יחס האומה הזאת למצרים. וזכר אדום בעבור מלכות רומי. וכן עשה יעציה בפרשת קרבו נים שהיא על הרבן רובי כמו שפירשנו שם. ואכר זה בעבור כי מלכות רובי רובם אדומים ואף על פי שנתערבו בהם עמים רבים כמו שנתערבו במלכות ישמעאל נקראים על העיקר. ומלך קיסר אדומי היה. וכן כל המלכים אחריו אשר היו ברומי ושתי אבות האלה הרעו לשכם יהודה ובנימין שגלו ביניהם ושפכו דמם כמים בארצם. ואדום שהיא מלכות רומי היא שהחריבה בית שני על ידי שיסום הרשע ושפכו דמם והגלו אית' בין האבות. וזל גלותו זה נאמר המסוק חזו לפיכך לא זכר אל אלה יהודה כי עשרת השבטים מלך אשור ולא שבו עד היום לא היו ברשות שתי האומות האלה: נקיא. נכתב באל"ף וכן אל תתן עליו דם נקיא ובה על דרך נתי האל"ף נשוא נביא: בארצם. הכניו לבני יהודה או למצרים ואדום: (כ) ויהודה. מצרים ואדום יהיו שבתה לא ישבו לעולם אבל יהודה לעולם השב: וכא ונקיטי. ככספם וחובם שלקחו אנקה האומות כי גם ישראל יקחו מהם לעתיד ויהיו להם לשלל אבל דמם ששפכו לא אנקה אותם אלא נפש תחת נפש השופכים או כניחה אחריהם כי בכל כסף וזהב שבעולם שיתנו כופר נפשותם לא יתנו נקים מדמם ששפכו. וינתן הדביק סעם דמם עם נקיטי שתרנ' וראתפרעית דהתון מן עממיא טוב אנא עתיד לאתפרעא אמר ה' ראשרי שכנמיה בציון: וה' שוכן בציון. סעסו למח שאמר למעלה ויהודה לעולם תשב אמר ה' שוכן בציון גם כן לעולם כי לעולמי עד תהיה שכנתו בציון אחר שששוב שם בימות הבשיות וכן תהם יחוקאל נבואתו ושם העיר מיום ה' שמה:

אבן עזרא

ואדום. היו שמנה צמיו נבוכדנאצר וזאת מגרים היום איננה הקדמונית: (כ) ויהודה לעולם תשב. אם לא תמרה פי הסם והכבוד ישכון בקרבה כאשר תחס מסרו וכל רעה שעשו העכו"ם לישראל לא ינקם מהם כי רחמי גדולים על כל מעשו רק דמיים ששפכו שאין להם פדיון לא ינקה:

מצורת ציון

(ע) מחמם. ענין עושק וגזל: (כ) תשב. ענין עכסה וקיום: (כא) ונקיטי. מל' נקי וזכור:

מצורת דוד

המליקים לישראל: ואדום. הם סוף המליקים והאומר כל האומות שהכניו לישראל יקבלו את נמונם משם מל' המליקים עד סוף המליקים: מחמם. צמנום מחמם שעשו למלכי יהודה ועל אדום ואמר: אשר שפכו. כ"ל מלכד מה שהכניו מהם כפת נלחמו כס חתקים לעולם ולא מחכד עוד: וירושלים. כפל הדבר כמ"ש: (כא) ונקיטי. כ"ל אף שאנקה את העכו"ם מעון החמם כמס שישלל ישובו לקחת מהם כספם וזככם סעם עון שביעית דמם לא אנקה ככופר מעון כ"ל דמם שפכו: וה' שוכן בציון. לאומר אל' הפהודו ישלל סן כסידוט העכו"ם סתמום משעסם להכר יתחמוני לקיום נקם מעשאל כהכנס כלאם ימננו וימננו כי ס' שוכן בציון ויגן על מעו ולא יהיה להל דים:

פירוש ע"מ

אונ ועון איך גאם ועל שון רייניקן וייגרי עבירות וום זיי האבן גימאן אקענין מיר אונ ועל זיי מחל זיין אויף ויזי אקער דמם לא נקיטי דם בלוט פון דיא בגי יהודה דער פון ועל איך זיי נים רייניקון אונ דם ועום זיין ו' ועון איך גאם ועל רעה אין ציון:

אונ אדום נועם זיין צו איין פר וויקטע מרדך סתם בני יהודה פון ועען דעם רוב פון די בני יהודה וום זיי האבן פר גאסן וייגערין בלוט אין זייגרי לאנד: (כ) ויהודה לעולם תשב אונ יהודה נועם בנעסין ועען צו אייביג אונ ירושלים צו דריי דורות: (כא) ונקיטי

